Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

1925 чылда үндеелеттинген

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1972 чыл. ОКТЯБРЬ 27 ПЯТНИЦА № 254 (9022). ортаа 2 кеп.

ТИИЛЕКЧИ—АЛТАЙ КРАЙ

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлели болгаш Профессионалдар Эвиледдериниң Бүгү-эвилел Төп Чөвүлели автономнуг республикаларның, крайларның болгаш областларның 1972 чылда тараа культураларының бедик дүжүдүн алыры болгаш бүдүрүп үндүрерин көвүдедири дээш, дүжүт ажаап алыышкынын чедиишкиниг эрттирери болгаш күрүнеге тарааны пландан ажыр садары дээш социалистиг чарыжының түңнелдерин көрген.

Чарыштың тиилекчизи АЛТАЙ КРАЙ деп саналаан. Ол край күрүнеге 310 миллион пуд тарааны саткан. Ынчангаш аңаа РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң шилчиир Кызыл тугун болгаш акша шаңналын тыпсыр деп шиитпирлээн.

(СЭТА).

ЫРАККЫ ЧӨӨН ЧҮКТЕ БАЙЫРЛАЛ

● **ВЛАДИВОСТОК.** Ыраккы Чөөн чүктүң чер-ле болганынга чайыныпчак чаагай байырлалдар боор эрткен. Таптыг-ла чартык үс чыл мурнунда улустуң революстуг шериниң кезектери болгаш партизаннар отрядтары ол бөлүк орус черни интервентилерден болгаш ак гвардейжилерден хостаарын доосканы.

Ол улуг байырлалды приморжулар кайгамчыктыг белектер-биле уткаанныр. Крайның ажылчы чоннары тос айлар иштинде пландан дашкаар 30 миллион ажыг рубльдин продукциязын бүдүрүп үндүргеи.

Байырлалдар бүдүүзүнде делегейде эң-не баштайгы социалистиг күрүнеиниң үндезилекчизи Владимир Ильич Ленинге тураскаалдың дөжээн салган.

Октябрь 25-те хоорайга байырлыг митинг болган. Ол митингге партияның Приморье крайкомунуң бирги секретары В. П. Ломакин крайның болгаш хоорайның ажылчы чоннарынга, хамааты болгаш Ада-чурттуң улуг дайынының хоочун киржикчилеринге Ыраккы Чөөн чүктү хостаарын доосканының 50 чылыбиле холбаштыр байыр чедирген. СЭКП-ниң Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ыраккы Чөөн чүк чурттугларга чоруткан изиг байыры дээш ол Приморьеиң бүгү ажылчы чоннарының омуннаанинден өөрүп четтириишкинни илергейлээн.

Хамааты дайынның хоочун киржикчилери, ажылчыннар, колхозчулар, аныяктарның болгаш Оожум океан флодунуң төлөлекчилери Совет Приморьеиң болгаш ооң ажыл-ишчилериниң дугайында сагыш салыышкыны дээш Коммунистиг партияга болгаш Совет чазакка өөрүп четтиргенин чугаалап турганнар.

Ол-ла хүн Приморье крайның ажылчы чоннар төлөлекчилериниң Ыраккы Чөөн чүктү хостааныдан бөөр 50 чылынга холбаштырган байырлыг хуралы база болган. Аңаа В. П. Ломакин илеткел кылган. Ыраккы Чөөн чүктү хостаанындан бөөр 50 чыл оюбиле холбаштыр СЭКП ТК-ның Чиргине секретары эш Л. И. Брежнев Приморье крайның ажылчы чоннарынга байыр чедирген дугайында илеткелчиниң дыңнадышы хуралга олурганнар изии-биле уткуп хүлээп алганнар. Хуралдың киржикчилери СЭКП Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниге байырлыг чагааны улуг көдүрүүшкүн-биле хүлээп алганнар.

● **ХАБАРОВСК.** Приамурьеиң хоорайлары болгаш суурлары байырлал шинчи кипер каастаттынышкан. Бо орденниг крайның ажылчы чоннары Ыраккы Чөөн чүктү интервентилерден болгаш ак гвардейжилерден хостаанындан бөөр 50 чылын демдеглээннер. Октябрь 25-те Хабаровскиде улуг Ленинниң адын эдилээн кол шөлге хөй кижи киржикчилиг митинг болган.

Митингиге саналгерген кижилер боттарының чугааларынга СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң байырлыг чагаазын Хабаровск крайның ажылчы чоннары кайы хире улуг сорук киришкиниг уткуп-хүлээп алганын чугаалаан, Ыраккы Чөөн чүктүң ажылчы чоннарының революстуг, дайынчы болгаш күш-ажылчы маадырлыг чоруктарын бедиби-биле үнелээни дээш, Ыраккы Чөөн чүк дугайында соксаал чок сагыш салып турары дээш чүректиң ханызындан өөрүп четтириишкинни илергейлээннер.

Митингиниң киржикчилери В. И. Ленинниң тураскаалынга чечектер салган. Ооң соонда Ыраккы Чөөн чүкке хамааты дайынның маадырларынга тураскаалга чечектер салырының байырлыг ёзулалы болган.

Хүннүң ийги чартында СЭКП край болгаш Хабаровск хоорай комитеттериниң ажылчы чоннар депутаттарының край болгаш хоорай Советтериниң байырлыг хуралы болган. А. К. Черный бодунуң эге сөзүнге Ыраккы Чөөн чүкту хостаанындан бөөр 50 чыл болганы-биле холбаштыр СЭКП ТК-ның Чиргине секретары эш Леонид Ильич Брежнев Хабаровск крайның коммунистериниге, бүгү ажылчы чоннарынга чүректиң ханызындан байыр чедиргенин дыңнадырга, аңаа олурганнар ону дицмиттиг адын часкаашкыны-биле уткуп-хүлээп алганнар.

Крайкүүсков даргазы Г. Е. Подгаев хуралга илеткел кылган болгаш крайның экономиказының хөгжүлдезиниң дугайын чугаалаан.

Хуралдың киржикчилери СЭКП ТК-га, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниге байырлыг чагааны улуг сорук киришкин-биле хүлээп алганнар.

● **БЛАГОВЕЩЕНСК.** Благовещенскиге октябрь 25-те партияның Амур область болгаш Благовещенск хоорай комитеттериниң, область бала хоорай Советтериниң Ыраккы Чөөн чүктү интервентилерден болгаш ак гвардейжилерден хостаанындан бөөр 50 чылынга тураскааткан каттышкан байырлыг хуралы болган.

Партияның Амур обкомунуң бирги секретары С. С. Авраменко аңаа илеткел кылган. СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң байырлыг чагаазын орденниг Благовещенскиниң болгаш Ленин орденниг бүгү Амур областың ажылчы чоннары партияның болгаш чазактың Ыраккы Чөөн чүктүң ажылчы чоннарының дугайында сагыш салыышкынының чаа өлүрээпкини, оларның революстуг, дайынчы болгаш күш-ажылчы маадырлыг чоруктарын бедиби-биле үнелээни болдур деп үнелеп көргенин илеткелчи демдеглээн.

СЭКП ТК-ның Чиргине секретары эш Л. И. Брежнев хоорайның болгаш областыңдаа ажылчы чоннарынга байырлалды база ол хоорайны Октябрь Революциязы орденнинге шаңнаанын холбаштыр иаиг байыр чедирген дугайын илеткелчи дыңнаткан. Чыылганнар ол дыңнадыгны дицмиттиг, үргүлчүледдиг адыш часкаашкыны-биле уткаанныр.

Байырлыг хурал киржикчилери СЭКП Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниге байырлыг чагааны чоруткан.

● **ЧИТА.** Ыраккы Чөөн чүктү интервентилерден болгаш ак гвардейжилерден хостаанының 50 чылынга холбаштыр Офицерлерниң округ базыңының байырлыг хурал болган. 1906 чылдан бөөр СЭКП кежигүү, партияның X съездиниң делегады А. И. Блинников, Чөөн-Забайкалье фронтузунуң штабының начальниги чораан С. С. Киргизов болгаш Забайкалье-ге хамааты дайын киржикчизи С. Л. Сухов олар партизанларның ат-алдарлыг түгүн аалга кирип келгеннер.

Партияның Чита обкомунуң ийги секретары М. И. Матафонов хуралды ажыктан. Ыраккы Чөөн чүктү хостаанындан бөөр 50 чыл оюн болгаш Читаны Октябрь Революциязы орден-биле шаңнаанынга холбаштыр СЭКП ТК-ның Чиргине секретары Л. И. Брежнев хоорайның болгаш областың ажылчы чоннарынга байыр чедирген деп дыңнаан, чыылганнар дицмиттиг адыш часкааннар.

Облкүүсков даргазы Н. И. Дмитриев илеткел кылган.

Хурал киржикчилери СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң адынга байырлыг чагаа чорутканнар.

● **ЮЖНО-САХАЛИНСК.** Сахалинниң чурттакчылары Ыракы Чөөн чүктү интервентилерден болгаш ак гвардейжилерден хостаанының доозулганындан бөөр 50 чыл оюн калбаа-биле демдеглеп эрттиргеи. Аңаа областың ажылчы чоннарының төлөлекчилериниң байырлыг хуралынга СЭКП обкомунуң бирги секретары П. А. Леонов илеткел кылган. Ыраккы Чөөн чүктү хостаанындан бөөр 50 чылыбиле холбаштыр областың ажылчы чоннарынга СЭКП ТК-ның Чиргине секретары эш Леонид Ильич Брежнев байыр чедирген дээрзиниң дугайында илеткелчиниң дыңнадышын чыылганнар дицмиттиг, үргүлчүледдиг адыш часкаашкыны-биле уткаанныр.

Хурал киржикчилери СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң адынга байырлыг чагаа хүлээп алганнар.

(СЭТА, октябрь 35).

УЛУГ ОКТЯБРЬГА УТКУШТУР

ТӨЛЕПТИГ БЕЛЕК

Октябрьның Социалистиг Улуг революциязының 55 чыл оюнуң байырлаарынга чедир капп-ла хүн арткан. Ол төөгүлүг байырлалга күш-ажылчы дээре көргүзүглерлиг ужуражыр соруулга биетиң тудугжу бригадавысты сорук киирип турар. Найысылалдың 12 дугаар кварталында № 2 бажыңны тудуп эгелээн, амгы үеде ооң дөрт каъдының ханаларын, өрээлдериниң ханаларын тударын доосканы бис. Ам бешки каттың ханаларын тургузуп, ооң бир квартиразының өрээлдерин белеткээрин база доозупкан бис.

Байырлалга төлептиг ужуражыр соруулга-биле октябрь айның дургузында 29 муң рубльдиг тудуг-монтаж ажылын кылыр соруулгалыг турган бис. Ол даалганы бо айның 25-ке чедир 33 муң рубль кылдыр күүсеткен болдувус.

Мурнувуста салган соруулгавысты хожудаашкын чокка күүседиринге мергежилдиг дашчылар улуг үлүүн киирип турарын бо бичин чагаамга демдеглекеедим. Тываның алдарлыг тудугжузу, Ленин болгаш Күш-ажылдың Кызыл Тугу орденнериниң эдилекчизи Оюн Лагбаевич Калзан аныяк тудугжуларга күш-ажылчы үлегер-чижээн көргүзүп, назыхары улгатса-даа, эрес-кашлагай ажылдап турар. Ооң тудугжу үлегерин эдерген дашчылар, бызаңчылар Монгуш Картыына, Донгак Үлүдүм-оол, Түлүш Тенек-оол олар 15-тен 20 чедир чыл дургузында Кызылдың тудугларынга ажылдаан. Аныяк дашчыларның аразында Константин Борбуй, Климентий Кара-оол база кызымак ажылдап, макталды ап турарлар. Петр Кара-Сал Кызылдың 35 дугаар тудуг училищезин доосканы, биетиң-биле кады үш ай дашчылап, тудугну бедик шынарлыг кылырының эки үлегер-чижээн көргүзүп келген.

Бригадавыс бо чылын 281 муң рубльдиг тудуг ажылын кылыр. Бо үеге чедир 233 муң рубльдиин күүседипкен бис. Ам 48 муң рубльдиг тудуун тударывыс арткан. Ол улуг даалга. Опу чыл төнчүзүнге чедир чедиишкиниг күүседиринге таарымчалыг аргалар биеге бар.

Күш-ажылдың сагылга-чуруму быжыккан, ажыл шагын үзер чорукту кызырарын чедип алган бис. Ооң уламындан бригадада күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү өскен. Эрткен чылдың бо үезинде бригадавыстан 31 кижи-хүнү үзүлген болгай. Ам чүгле 6 кижи-хүнүнүң чидирин бар болган.

Октябрь байырлалының хүннеринге чедир элээн ажылды пландан ажыр күүседирин шалыпчы үргүлчүлеп, Ак-Довуракта чаржын турарывыс Сергей Балбырович Сендажының бригадазының көргүзүглериндеи дудак чок көргүзүглерни чедип алырын дугурушкан бис. Ак-Довурактың тудугжулары-биле чарышка тиилекчи болур соруулганы күүседирибиле тудуг материалдарын эккеп дүжүртүп алырының хемчеглерин ап, кыпкы үеде ажылдарынга таарымчалыг байдалды тургузарынче көл кичээнгейни салыр апаар бис.

С. САНДАН,
«Кызыл тудуг» эргелелдиң дашчылар бригадири, республиканың Дээди Совединиң депутады.

Өвүрде «Коммунизмче орук» колхозтуң мурнакчы малчыны Анайбан Одай-Сүрүновна Донгак өөнүң ээзи Монгуш Хенче-Караевич Намбар-оол-биле ам 22 чыл иштинде хой кадарын келген. Олар боттарының үре-түңнелдиг күш-ажылы-биле мактал хүндүткелди чедип ап, кайызы-даа Ленинчи юбилейлиг медаль-биле шаңнатканнар, а Монгуш Намбар-оол чазактың дээди хавыязы Октябрь Революциязы орденниң эдилекчизи.

Районнуң малчыннар аразында эң культурлуг, арыгсилиг өг-бүле дээш калбарган социалистиг чарыжынга Анайбан Одай-Сүрүновнаның өг-бүлези хой удаа типлекчи болуп үнген.

Хоочун малчыннар кыпкы үеде малдың чаш толун доруктурарынга четчир хемчээлдиг мал чемин белеткээш, ону кыштаанда сөөргүп чедирип алган.

ЧУРУКТА: А. ДОНГАК.

В. ЧАДАМБАНЫҢ фотозу.

РАЗРЕЗ КОЛЛЕКТИВИНДЕ

Коллективтиң чаартыкчылары бо чылын 35 чаартыкчы саналдарны бүдүрүлгеге ажыглап шиңгээдир деп хүлээлгезин хуусаа бетинде күүседипкеннер. Чыл эгезинден бөөр олар 40 саналды бүдүрүлгеге ажыглап шиңгээткеннер. Экскаватор машинистери Н. Андриянов, Л. Кузнецов, өрүмнээр станок машинизи Ю. Новиков, котель машинизи В. Журавлев, инженер-техниктиг ажылдакчылар В. Маршалко, В. Петеримов болган В. Шадрищев эң идепкейлиг чаартыкчылар болуп турар. Оларның кижи бүрүзү үштен эвээш эвес чаартыкчы саналдарны киргеннер. Разрезтиң кол механиги В. Шадрищевтиң киргеи саналдарының бирээзин бүдүрүлгеге ажыглап шиңгээткениниң түңнелинде беш муң ажыг рубль түннүг камналга алдынган. Амгы үеде разрезте дөрт кижиниң бирээзи чаартыкчы болуп турар. Чаартыкчылар бо чылдың төнчүзүнге чедир ам-даа 20 чаартыкчы саналды ажыглап шиңгээдирин немей хүлээнип турарлар.

* * *

Каа-Хем өөмүр-даш разрезиниң кыпкы белеткели бүрүн доозулган. «БелАЗ-540» деп маркалыг 18 автомашиналар, бульдозерлер болгаш оске-даа техника кирер улуг гаражтың септелге мастерскаязының одалга төвүнүң болгаш оске-даа чугула объектилериниң капитал септелгези чогуур ойшаанда бедик шынарлыг кылдынган. Хөмүр-даш оңтарының иштики болгаш даштыкы оруктарын кышкы үеде аазылдаарынга таарыштыр эки белеткээн. Экскаваторларга болгаш өрүмнээр «становктарга ажылдап турар кижилериниң кыжын соокта чыннар будкаларын беш кезек черде тургускан. Ажылчыннарның шуптузуп хандырын болур кышкы хептерин белеткээн. Разрезтиң кышка белеткелиниң дугайында айтырыгны коллективтиң иинти хуралында чугаалажып көрген.

* * *

1972-73 өөредилге чылында разреатиң коллективинге экономиктиг, балиглериниң үндезиннерин өөрениринің болгумнери ажылдап эгелээн. Коллективтиң инженер-техниктиг ажылдакчыларын, албан-хаакчыларын болгаш ажылчыннарын оларның иинти билииниң деңнелин азы тускай мергежилдерин барымдаалап турган, беш болүкке хуваагаан. Болгумнерниң удуртукчуларынга шыырак белеткелдиг пропагандистерни томуйлаан. Оларның аразында разреатиң директору Р. Х. Шагиахметов, кол инженер К. С. Чащухин, план килдизиниң начальниги В. А. Артюхов болгаш оскелер-даа бар. Экономиктиг өөредилгениң баштайгы кичээлдери организастыг, бедик деңнелге эрткилээн.

Биетиң корр.

Узбек ССР. Республиканың хөвең хүлээп алыр черлериниге хүнүң-не 120 муң тонна хире чиг хөвең кээп турар. Хөвең ховуларында дүжүт ажаап алыр 30000 хире машина ажылдап турар.

«Ак-көк корабльдериниң» механик-чолаачыларының чарыжын Сырдарья областың механизаторлары баштап турар. Олар комбайн бункерлериндеи хүн дургузунда 20000 тонна хире хөвеңни берип турар.

ЧУРУКТА: Сырдарья областың Пахтакор районунуң хөвең белеткээр «Самарканд» пунктузу.

А. ГОРОКРИКТИҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

Чарыштың тиилекчилери

Юбилейге аңдар кылдыр алган социалистиг хүлээлгелерин «Тыва даг-дүгү» комбинаттың коллективи чедиишкиниг күүседип турар. Тос айларда планындан ажыр 556 муң рубльдиг продукциязын бүдүргеи, продукцияны садын саарарының онаалгазы ажыр күүсеттинген.

Комбинаттың цехтериниң аразында калбарган социалистиг чарыштың бирги черин электростанция алган. Коллектив планга немештир. 4.439 муң киловатт-шак электроэнергияны ажылдап кылган. Электростанцияга комбинаттың шилчиир Кызыл тугун тывыскан.

Даг цегинин ажыл-ишчилери эрткен айларда багай эвес көргүзүглерлиг болуп, чарышка ийги черни эллээн.

Н. ХҮРЕШ-ООЛ.

Үени мурнавышаан

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 55 чыл оюнуң байырлалынга «Тыва септелге-тудуг» трестиң Кызылда септелге-тудуг эргелелиниң коллективи күш-ажылчы чедиишкиннерлиг ужуражыр турар. Тос айларның күрүне планын 107 хуу, боттарының күжү-биле кылыр ажылдарының онаалдазын 100,7 хуу боттандырган. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү эрткен чылдың бо үези-биле деңнеңге 11,4 хуу өскеп.

Септелге-тудуг эргелелиниң тудугжулары бодунуң 60 орунныг иинти чурттаалга бажыңын тудуп турар. Ында В. Монаковтуң удуртканы быаңчылар, Ф. Горшаковтуң шеверлекчилер бригадалары декабрьның үлүүнге кириштир ажылдап эгелээн. Каа-Хем суурда ийи өг-бүле чурттаар ийи бажыңны тударын болгаш оске-даа ажылдарны эргелелдиң ишчилери шалыпкын чорудуп турар.

ЧЫЛ ПЛАНЫН— ХУУСАА БЕТИНДЕ

Улуг-Хем районда «Улуг-Хая» совхозтуң ажыл-ишчилери тоску беш чылдың ийги чылын чедиишкиниг доозар, ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чыл оюнга төлептиг белек-биле ужуражыр дээш, бо чылдың тос айларының дургузунда карак кызыл ажылдаанныр. Ону үшкү кварталдың түңнелдери херечилеп турар.

«Улуг-Хая» совхоз үш кварталдарда күрүнеге 557 тонна эзт садар планын 578 тонна, 490 тонна сүт планын 534 тонна кылдыр ажыр күүсеткен. Совхозтуң тараажылары күрүнеге 2800 тонна тарааны садып, планныг онаалдазын 140 хуу күүсеткен.

Совхозтуң ажыл-ишчилери ам чылдың сөөлгү кварталының планныг онаалгаларын хуусаа бетинде күүседири-биле улам-на сорук киришкиниг ажылдап турарлар.

О. ТАВАА.

Улусчу контролёрлар болгаш кышка белеткел

СЭКП-ниң XXIV съездиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш социалистиг чарышты дээштиг организастарынга улусчу контролёрлар көскү рольдуг. Амгы үеде оларның кол кичээнгей салыр турар чугула ажылдарының бирээзи — кышка белеткел.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели бо чылын ол талазы-биле хүлээп алган тускай доктаалында 1972—1973 чылдың күскү-кышкы үелериниде улус ажыл-агыйын чогуур ойүнде белеткээр сорулганы салган. Оттулар түүл болгаш электроэнергия чарыгдалынга контрольду күштелдиреринге, ажыл-агыйжы эвес чорук дээш буруулуг албан-дужаалдыг кижилерни шыгыы харыысалгага киреринге чедир айтырыгны тургузарын улусчу контроль органнарынга дааскан.

Республиканың хөмүр-даш бүдүрүлгелери бо чылдың тос айларында багай эвес ажылдан, оттулар түүл курлавырын тургузарынга үлүүн киирген. Пландан ажыр 18 муң тонна хөмүр-дашты бүдүргеи, ону сайгарарының планын 102,4 хуу күүсеткен. Ол үениң иштинде энергетиктер планда көрдүнгениниеи 12,4 млн. киловатт-шак электроэнергияны хөйну ажылдап үндүргеи.

Кышкы үеде оттулар түүлдү камныг чарыгдаары, камгалаары, шын кадагалаары улусчу контролёрларның саглын салза чогуур чугула хөрөө. Улусчу контролёрларның идепкейи-биле бо чылын республикада 915 тонна хөмүр-дашты, 137,5 муң киловатт-шак электроэнергияны, 202,5 тонна бензинни, 30 тонна дизель кывар-түүлүн камнап алган. Ыаңгыя Кызылдың туйбу заводунда улусчу контролёрлар бүдүрүлгениң технологизиин сайыраңгайжыдар, оттулар түүл чарыгдалын кызырар дээш ажыктыг саналдарны киргилээн. Ооң түңнелинде чүгле бо бүдүрүлге безин 440 тонна хөмүр-дашты, 49,0 муң киловатт-шак электроэнергияны камнап алган. Кызылда тудуг кезектериниң комбинадының коллективи контролёрларның идепкейлиг киржилгези-биле электроэнергия чарыгдалын нормада көрдүнгенинге удур 30 муң киловатт-шакка өскеткен. «Тыва кобальт» комбинат, Каа-Хемниң хөмүр-даш разрези. Кызылдың автосептелге заводу, эзт комбинады. «Суг канал» эргелели болгаш өске-даа коллективтер электроэнергияны нормада көрдүнгенин ёзугаар чарыгдап турар.

Республикада хөй-хөй улусчу контролёрлар кышкы үеде бүдүрүлгелериниң үзүктелиишкин чокка ажылдаарын хандырарынга хамаарышкан хемчеглерни ажыл-агыйларның удуртукчуларының ажылдан кылган турарын чедип ап турар.

Оттулар түүлдүң отчёт болгаш үчёдун шын тургузары ажылга шиитпирлиг рольдуг. Бо талазы-биле чамдык четнестер бисте бар. Продукцияның бир единицазынга онааштыр ооң чарыгдалының экономиктиг анализин кылбайн, оттулар түүлдү шын шыгжаарын чедип албайн турарын, оларны белеткээр, сөөртүр үелерде карак ажыттан немей бижипир чоруктарның барын контролёрлар рейдилер, хыналдалар чоруткан илереткен.

Бии-Хемниң бүдүрүлгелери, албан болгаш организация черлери кышка багай эвес белеткенген дээрзин хыналда көргүскен. Олар одалга сезонунуң үезинде хереглээр ыяш, хөмүр-даштың 81,1 хуузун сөөртүп алган. Ынчалза-даа районда хөмүр-дашты, ыяшты багай кадагалаан, херимнер иштинде оваалап, октагылаан каан чыткылаар. Каа-Хем районнуң 23 бүдүрүлге, ажыл-агый черлеринге хыналдаларны улусчу контролёрлар кылган. Шыңгыы четнестер илерээн. Республиканың Чырыдыышкын болгаш Культура министерстволарының ук районда албан черлери оттулар түүлдүң 45—50 хуузу-биле хандыртынган.

Кышка белеткелде четнестерни Улуг-Хем райондан база илереткен. Ийи-Талда, Арыг-Бажында школалар, Ак-Туругда школа-интернат оттулар түүлдүң түгле 60-70 хуузу-биле хандыртынган. Ак-Туругнуң кадыкшылга школазында оттулар түүл үчёду, ооң үндүр бижидилгези багай тургустунган. Районнуң колхозтарында, совхозтарында оттулар түүл курлавырын тургузуп алыр ажыл кончуг сула. Одалга сезонунда хереглээр хөмүр-дашты, ыяшты четче сөөртүп албайн турар. Чвжээ, «Х Улуг хурал» колхозка одалга сезонунда 500 тонна хөмүр-даш херек турда, амга чедир чадыс-даа тоннаны сөөртпээн. «Улуг-Хая» совхозка 700 тонна хөмүр-даш херек турда, 80-не тоннаны, 2500 кубометр ыяштың 200-ле кубометрин белеткээн болгаш сөөрткен болуп турар. Бо районда бүдүрүлгелериниң, албан болгаш организацияларының хөй кезин хөмүр-дашты, ыяшты херимнер иштинде аваа-ла октагылапкан чыткылаары контролёрларның кылган хыналдаларының үезинде көзүлген.

Кызылдың хеп чуур комбинады оттулар түүлдү сөөргүвүүлерден хүлээп алырда деңнелевейн турар. Ону шыгжаар черн безин чок, тотчеглеттинип чыдар. Эрткен күскү-кышкы одалга сезонунда комбинат 114 тонна хөмүр-дашты ажыр чарыгдааны аваа таварылга эвес. Чөөн-Хемчик районнуң Чадаананың автотранспорт бүдүрүлгезиниң, хлеб заводунуң, «Сельхозтехника» каттыжыкшының автобаазазының, 338 дугаар орук-ажыглал участогунуң удуртукчулары агаар-бойдустуң байдалынга идеген, хөмүр-даш чоок черде болганда ажырбас оң дээр хөөнге алыскаш, олуруп турар. Моон түңнелинде ол организацияларда оттулар түүл курлавыры шуут чок.

Республиканың улус ажыл-агыйынга электроэнергияны чоп ажытлаары улуг ужур-дузалыг. Бии-Хем районнуң «Өөк», «Саян», «Шивилиг» совхозтарында болгаш «Хадыңг» колхозта 0,4 киловатт күштүг электродамчыдылга шугуму ажыглал чок турар. Мындыг байдалды чогумчалыг деп санап болур бе? Электроэнергияны ажыр чарыгдаар чоруктар Ак-Довурактың, Хову-Аксының хлеб заводтарында, Кызылдың алгы заводунда, Ак-Довурактың үлетүр бүдүрүлгелер комбинадында болгаш өске-даа бүдүрүлгелерде бар. Улуг-Хем, Каа-Хем районнарының ажыл-агыйларында, Чөөн-Хемчиктиң чурттакчылыг черлеринде электроэнергия чарыгдалын шыгыы контрольдап, санап көрбейн келгениниеи электролампочкалар кудумчуларда болгаш бажыңларда дүп, хүн чокка хыш тургулаар. Ынчангаш электроэнергия чарыгдалының шын үчёдун тургузарынче кичээнгей салыры база чугула.

СЭКП ТК болгаш ССРЭ-ниң улусчу контроль комитеди чоокта чаа Новосибирск хоорайга зона чөвүлел хуралын эрттиргеи. Сибирьниң болгаш Ортаа Азияның улус ажыл-агыйын электри-биле 1972—1973 чылдарның күскү-кышкы үелеринде хандырарының, энергокурлавырларны камнаарының талазы-биле айтырыгларны аваа чугаалашкан. Улусчу контролёрларның мурнунда салдынган сорулгалар улуг. Ону күүседиринге биетиң республиканың чер-черлеринде улусчу контролёрлар үлүүн киирер хүлээлгелиг.

Улусчу контролёрлар хүннүң бо чугула айтырыгларын партия, совет, ажыл-агый, хөй-иинти организациялары-биле сырый харылаалыг шиитпирлээр сорулгалыг.

И. ЛЕПЕШКИН,
Тыва АССР-ниң улусчу контроль комитединиң инспектору.

Бойдустуң аныяк камгалакчыларынга

Бойдус камгалалының Бүгү-россия Ниитилелиниң Төп Чөвүлелиниң президиуму натуралист уругларны шаңнаар «Бойдустуң аныяк оңнуңге» деп үндүлүг демдекти доктаатканы.

Россия Федерациязында 12,5 миллион бичин болгаш элээди-даа уруглар Торээн чурттуң бойдус байлаан камгалаар болгаш улам улгаттырар талазы-биле улуг кижилерге эң идепкейлиг дузалажып турарлар.

Бойдустуң аныяк камгалакчыларының кылбас-ла чүүлдери чок — олар чоогалар кыдыгларынга чадаң ыяштарны олуртуп, куштарга чылыг бажыңчыгаларны азып, арга-ыяштарны өстүрүп, ац-меңнерге азып-чем белеткеп, хөлбектерде балык-байлаңнарны камгалап, кымыс-каяктарны иептередип-даа турарлар... Ындыг буянныг ажыл-херек талазы-биле шыгараан дээш ол хүндүлүг шаңналды ап болур. Ооң-биле шаңнадыр кижилерни бойдус камгалалының Бүгү-россия ниитилелиниң районнар чөвүлелдериниге дагыы турар.

МОСКВА.
(СЭТА-ның корр).

БАР АРГАЛАРНЫ БҮРҮН АЖЫГЛААР

(Кызылдың партия активиниң хуралындан)

Тываның ховуларының ажыл-ишчилери республиканың партия организациязының удуртулгазы-биле чаагай дүжүттү өстүргеш, ону чогуур өйүнде кыска хуусаада ажаан алыр дээш улуг ажылды чорудуп, ажыл-агыйлар күрүнеге 130 мун тоннадан хөй тарааны саткан. Ол болза күрүне планындан болгаш хүлээлгеге көрдүнгениндеи ыракта ажып турар. Аңаа найысылал Кызылдың совхозтарының ажылчыннарынаң болгаш бүдүрүлге, албан черлериниң коллективтери боттарының үлүүн база киргеи. Хоорай Совединиң ажыл-агыйлары күрүнеге чаа дүжүттүң 5700 тонна тараазын саткан, азы планын 114 хуу күүсеткен. Ниитиниң малынга 5879 тонна сигенни белеткеп, ооң планын 117 хуу күүсеткен.

Ооң-биле кады хоорай Совединге хамааржыр ажылагыйлар мал ажылының продуктуларын күрүнеге садар хүлээлгезин база багай эвес күүседип турар. Тос айларның түңнелдери-биле алырга,күрүнеге пландан ажыр 235 тонна эзтти, 3 тонна дүктү, 30 тонна сүттү болгаш 500 мун чуурганы саткан. Бо бүгүнүң дугайын бурунгу хүн болуп эрткен найысылал Кызылдың партия активиниң хуралынга сеткил хаңылышкыны-биле демдеглээн.

Күскү хову ажылдарын доозарының болгаш көдээ ажылагыйның чаа чылынга белеткелдиң талазы-биле партия организациязының сорулгаларының дугайынга аңаа илеткел кылган СЭКП хоркомунуң барын секретары В. Б. Добромыслов болгаш санал берген эштер «Көк-Тей», «Сукпак», «Кара-Хаак» совхозтарда болгаш «Тере-Хол» колхозта байдалды хандыр анализтээн. Ол ышкаш аңаа хоорайның бүдүрүлге болгаш албан организация коллективтериниң колхозтарда база совхозтарда көдээ ажыл-агый ажылдарынга идепкейлиг киржилгезиниң дугайында тодаргай чижектерни көргүскен.

Хоорайның механизаторларының күжү-биле «Тиилелге» совхозка 2500 гектар черни аңдарган, «Кара-Хаак», «Межегей» совхозтарның погаа шөлдериниң богун аштап арыглаарынга, «Сукпак», «Саян», «Совет Тыва» совхозтарга, Каа-Хем биле Бии-Хем районнарының колхозтарынга мал чеми белеткээринге үүс-үүс кызылчылар доктаамал киржип турган. Найысылалдың бүдүрүлгелериниң база албан организацияларының ажылчыннары болгаш албан-хаакчылары ажыл-агыйларның 300 гектар картофелин каскан, ол ышкаш олар малга сиген, будук-бүрү белеткээринге, силос салырынга практиктиг дузаны көргүскен. Хоорайның дээди болгаш ортумак өөредилге черлериниң 2200 хире студентилери, сургуулдары дүжүт ажаалдазынга идепкейлиг киришкен. Бии-Хемниң совхозтарында, колхозтарында дүжүт ажаалдазынга Кызыл чоогунуң совхозтарының механизаторлары, кызылчылар улуг дузаны көргүскен.

Ынчалзажок ажыл-хереги хандыр анализтел коор болза, четпестер эвээш эвес, көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрериң көвүдедиринге бар аргаларны, курлавырларны хоорай чоогунуң ажыл-агыйлары ыракта чедир ажыглавайн турар дээрзин партия активиниң хуралынга айыткан. Иметкелчи болгаш санал берген эштер «Көк-Тей» совхозтуң саанчызы Ондар Бичии-Уруг, ында партия эге организациязының секретары А. М. Градобоев, Агрохимиктиг лабораторияның директору Д. Г. Серякова, «Кара-Хаак» совхозтуң директору В. И. Евтушков болгаш өскелер-даа тодаргай чижектерни көргүскен.

Ылаңгыя шөлдериниң үнүш-дүжүткүрүн бедидер, оларга минералдыг болгаш органиктиг чемнишчидилге төгер ажылдар «Кара-Хаак», «Көк-Тей» совхозтарда дыка кошкак тургустунган. Часкы тарылганы, күскү дүжүт ажаалдазын чорударда планнаттынган хуусаазын узадып, шөер чоруктар бар. Чижээ, «Көк-Тей», «Сукпак» совхозтар дүжүт ажаалдазын 20-25 хонукта доозар кылдыр планнаан, 40 хире хонукта шойун келгениниң түңнелинде гектардан-на тараанның дүжүдү ажаалданың эгезинде 14-15 центнер турганындан соолүнде 11-12 центнер чедир кудулаан.

Кукурузаның погаан массазының дүжүдү куду болганындан «Кара-Хаак», «Көк-Тей» совхозтар силос салыр планын күүсетпээн.

Ажыл-агыйларга тараа болгаш өске-даа культураларны бүдүрериңе шаптыктап турар үүл, хөрээнүң хаттыг үрээр чоруу болгаш хөрүүнде шыктың чедишпези болур. Совхозтарда черни дилиндектей тарыыр, ховуларга хар болуп-ызырындырар хемчеглерни ховар практикалап турар.

«Кара-Хаак» совхозта суггаттыг черлерни кончуг багай ажыглап келген, оон ап турар дүжүт суггат чок черлериниңден ылгалбас болгаш чамдык таварылгада оон-даа куду болгулаар. Ында тараа болгаш ноғаа шөлдерин бок үнүштер дуй алы берген турар. Ынчалзажок совхозтуң кол агроному болгаш өске-даа тускай эртемниглери ону сағыш амыр көрүп орарлар.

«Тыва суг тудуг» трестиң КМК-ның тудугжулары «Кара-Хаактың», «Көк-Тейниң» суггарылга системазының тудуун саададын турары дээш трест начальниги Сургутановту, ооң Кызыл эргелелиниң начальниги эш Ваняшкинни партия активиниң хуралынга чидин-биле шүгүмчүлээн.

Хоорай чоогунуң картофель, ногаа будүрер ужурлуг совхозу «Кара-Хаак» бодунуң мурнунда салдынган сорулгазын барык-ла күүсетпейн турар. Ында ногаа, картофель тарып өстүреринің бодүүн чурумнарын безин сагыбас. Чижээ, картофельди үш чыл улаштыр чаңгыс ол-ла черге тарып келген, суггарбаан болгаш чемнишчилгени база одуруглар аразын ажылдап кылбаан. Ооң түңнелинде бир гектардан дүжүт чүгле 27 центнер болган, күрүнеге ажыл-агый чаңгыс тонна-даа картофель сатпаан, бодунга чүгле үрезинни доңгүп уруп алган.

Хоорай чоогунуң ажылагыйлары мал ажылының продуктуларын көвүдедириниң аргаларын база ыракта чедир ажыглавайн турар. Одараарны болгаш сиген шөлдерин багай ажыглап турар. Ажыл-агыйлар бо чылын чаңгыс тонна сиген далганны, витамин-даа, сенаж-даа белеткеп албаан. Кышкы үеде малга чемни ылбырадып белеткеп бээрин база-ла ховар практикалап турар, мал чемин ажыл-агыйжы эвес байдал-биле чарыгдаар чоруктар ам-даа үргүлчүлевишаан.

Малдың өлүр, чидер чоруу ам-даа хөй. Бо талазы-биле байдал «Кара-Хаак», «Тере-Хол» колхозтарда дыка четпес тургустунган. Бо ажылагыйларда 9 айларда яязы-бүрү чыллаганнардан ниитизиниңе 2000 хире баш мал хораан. Ол дээрге үүс-үүс тонна эзт-тир.

Ажыл-агыйларда малды тарын боозадырының айтырыгларынче кичээнгей кошкан. Төрүүр малдан чаш төлдү эвээш ап турарының бир чылдагааны ында. Чижээ, «Кара-Хаак», «Көк-Тей» совхозтар эрткен чылдың бо үеэн-биле деңнээрге бо чылын быыааны-даа, хураганны-даа эвээшти алган.

Бо чылдың күзү чер болгаш мал ажылдакчыларының мурнунга хөй-хөй парын сорулгаларны тургускан, ону партийжи ёзу-биле, соцгаарладыышкын чокка шиитпирлээри негеттинин турган. Дүжүт ажаалдазын доосканы-биле ажыл-агыйлар келир чылдың дүжүдүнүң үндезинин салыр дээш демиселди чорудуп турар. Ынчангаш тараанның болгаш картофельдиң, ногаанның сорттуг дүжүткүр үрезиннерин белеткээш тарыырынче кичээнгейни күштелдирери эргежок чугула дээрзин актив хуралы демдеглээн. Мал бажын бүгү чүзүн аайы-биле өстүрер, ооң продуктулуун бедидер, кыштаглаашкынны хүр чаагай чорудар дээш аңаа белеткелди шудургу чорударынче хуралга улуг кичээнгей салдынган.

Хоорайның будүрүлгелериниң болгаш албан организацияларының көдээге шеф дуазазын чүгле часкы, күскү кампаниялар үеэинде эвес, доктаамал хевирлиг, чаңгыс аай план-биле чорударын партия активиниң хуралынга чугулалап айыткан.

Хоорай Совединиң совхозтарынга болгаш колхозунга көдээ ажыл-агый продуктуларын көвүдедиринге, күскү ажылдарны шалыпкын доозарынга болгаш келир көдээ ажыл-агый чылынга белеткелди күштелдиреринге чедишкиннер партия организацияларының организакчы болгаш политмассалыг ажылын экижиткениниң түңнелинде чедип алдынар апаар. Ынчангаш партактив хуралы айтырыгның бо талазынче база улуг кичээнгейни салган.

Найысылалдың партия активиниң хуралынга СЭКП ТК-ның кежигүнү, партия Тыва обкомунуң бирги секретары С. К. Тока олурушкан.

Көдээ ажыл-агый продуктуларын будүрерин болгаш күрүнеге садарын көвүдедиринге курлавырларны база аргаларны бүрүн ажыглаарынче угланган доктаалды, хемчеглерни ол хуралга хүлээп алган.

Александр Монгушевич Агбаан — «Сельхозтехниканың» районнар аразының каттыжышкынында үшкү разрядтың слесары. Будүрүлге планын доктаамал ажыр күүседип, күш-ажылга ынак, шевер чоруун көргүзүп келген. Ажылдан кылыышкын нормазын 120—130 хуу күүседиринге ол чаңчыккан. Күш-ажылчы чедишкиннери дээш Хүндүлел бижиктер болгаш акша шаңналы-биле каш удаа шаңнаткан. Улуг Октябрьның 55 чыл оюнга толептиг белектер-биле ужуражыр дээш ажылдың темпизин бедидип, машина, трактор, комбайн моторлары септээриниң шынарын экижиткен.

ЧУГУКТА: А. Агбаан.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

Бо чылдың үшкү кварталында Кызылдың автотранспорт будүрүлгелериниң социалистиг чарыжынга тиилекчи болган Тыва респотребсоюз коллективиниң чолаачызы Павел Семенович Казанцев чонуң чугула хереглеп чаа барааннар саадал чокка чедирип, макталды ап турар. Ол будүрүлгениң мурпакчызы, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы.

ЧУРУКТА: чолаачы П. Казанцев.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

Юбилейге уткуштур

ЧАА ТУДУГЛАРГА

Бистиң партиявыстың XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан база СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чыл оюнга тураскаатиган Хүндүлел демдээн чедип алыр эрге дээш демисешпишаан, Улуг-Хем үлетпүр ыяш ажыл-агый чериниң коллективи күш-ажылчы бедик темп-биле ажылдап турар. 1972 чылдың күрүне планын болгаш социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг күүседип турар бис.

Бараанныг продукция будүрер болгаш продукцияны сайгарар талазы-биле бо чылдың он айларының планын 9 айлар иштинде күүсеттивис. Продукцияны будүрер болгаш сайгарар талазы-биле он бир айларның даалгазын Улуг Октябрьның 55 чыл оюнуң байырлалынга чедир күүседир апаар.

Бо чылдың тос айларында пландан ажыр 381 мун рубльдиң продукциязын сайгарган, 6300 кубометр дилиг материалын будүрген, пландан ажыр 4200 кубометр тудуг ыяжын сөөртүүн. Күш-ажылдың будуруунчулуг 9 хуу бедээн, пландан ажыр 10 мун рубльдиң орулгазын алган. Чылда 3 мун рубль камналга бээр 3 чаартыкчы саналды шиңгээдип алган.

Цехтер болгаш ыяш белеткээр пунктулар аразындан Кызылда ыяш диллирер цехтиң коллективи (начальниги М. И. Сандрагайлов. профсөвилел комитединиң даргазы М. Н. Семенюков) күш-ажылчы чедиишкиннерни чедип алган. Бо цехтиң кежигүннери продукция сайгарар талазы-биле он айларның даалгазын 139 хуу, дилиг материалдары будүрерин 136 хуу күүсеткен.

Ырбанда ыяш белеткээр пунктунуң коллективи тудуг ыяжы сөөртүр планын 106 хуу күүсеткен, пландан ажыр 2500 кубометр эки шынарлыг тудуг ыяжын берген болгаш 1900 кубометр салды дагган.

Чербиде ыяш белеткээр пунктунуң эки ажылдаанын демдеглээр херек. Ол чер тудуг ыяжы сөөртүрүнүң будурулге планын 105 хуу күүсеткеш, 400 кубометр дилиг материалын пландан ажыр берген.

Ай санының даалгазын чедиишкиннинг күүседип турар мурнакчылар, бригадалар бисте хөй. Чербиде ыяш белеткээр пунктуда Борис Иванович Букареевтиң комплекстиг бригадазының кежигүннери планын 105 хуу күүсеткен. Ыяш дилер цехте Петр Романович Щербининниң бригадазы тос айларның планын 130 хуу күүсеткен.

Ыяш сөөртүр күчүлүг машиналарның чолаачылары Семён Килин, Василий Зайцев, Геннадий Лапшин олар даалгазын 170 хуу чедир күүседип келген. Чазаныкчылар Владимир Ерошенко, Павел Лопатин, фанер кылыычызы Фаина Бахарева, станок башкарыкчызы Мария Руднова, тракторист Иван Холманский, сал даакчызы Петр Павлов олар шалыпчы ажылдап, планныг даалгаларын 150 хуу чедир күүседип турар.

СЭКП-ниң XXIV съездизи ыяш белеткеячилериниң мурнунга улуг сорулганы салган. Бо беш чылда күш-ажылдың будурукчулүүн 30—36 хуу бедидерин, чудуктуң ажыктыг болурун 87 хуу чедиررин, будурулгениң структуразын улам ыңай экижидерин хандырарын болгаш тудуг ыяжын комплекстиг ажыглаарын, чаа сайзыраңгай механизмнерни шиңгээдип ап турган, ыяш белеткелчилериниң күш-ажылын чиигедирин ол сорулгаларда айыткан.

Улуг-Хем үлетпүр ыяш ажыл-агый чериниң коллективи боттарының мурнунда салдынган планныг даалгаларны чедиишкиннинг шиитпирлеп шыдаар. Ооң бүгү үндезин нурлавырлары бисте бар. Бо хүннерде ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чылынга алдаржытган социалистиг чарыш улам калбарган. Беш чылдың ийиги чылының даалгаларын хуусаа бетинде күүсеткеш, Төрээн чуртувусту өөртүр бис.

Л. БАШКИРЦЕВ,

Улуг-Хем үлетпүр ыяш ажыл-агый чериниң директору.

Кыштаглаашкынга беленин хынап тур бис

ДАРЫЙ ДООЗАРЫН НЕГЭЭН

Берт-Даг көдээ Соведи бодунуң девискээринде «Тес-Хем» совхозтуң үш салбырының кыштаглаашкынга белеткенип турарын чугаалашкан. Берт-Даг— ол улуг салбыр. Маңаа 17 мун ажыг мал кыштаар. Кыштагларже, сиген сөөртүлгезин берт-даг-жылар чүгээр организастаан, амгы үеде 413 тонна сигенни, 279 тонна саваңны кыштагларда чедирип, колдуунда шуптузун кажаалап каан. Өртең сүт-бараан фермазында 350 тонна силосту салган. № 1 хойжу бригаданың кыштаг санында 10-20 тонна чедир сигенни чедирген, сазаң база хөй душкен. Сарыг-Тал болгаш Дүнге-Бажы деп черлерде үш үүс хире тонна сигенни кажаалаарын доозуп турар. Ынчалза-даа салбыр эргелекчизи Ч. Сан-Хөө бодунуң дыңнадынга өске эки фактыларны адап шыдаваан. Хынаалдадан илерээни болза: салбырда мал кажааларының улуг септелгелерин кылып турза-даа, үүрмек септелге чоруттунмаан. Мырыңай хол дегбээн кыштаглар хөй № 1 хойжу бригаданың товүнде механизаторлар чурттап турган бажыңнар септеттинмээн. Өртең сүт-бараан фермазының саанчыларының бажыңнарын «кыштагга келтеш кылыр» дээш, база септевээн. Инек кадарчылары өдек болуушкунунче чаа кирген. Салбырның девискээринде үш кудуктуң чүгле бирээзи белен. Амга чедир 300 ажыг хураганны, 120 быыааны үзүп, ацылаваанны элдептиг. Ийи хойжу бригаданың бирээзинде хуу мал ниитиниинден ацылаттынмаан. Бо талазы-биле боттуг дузаны көргүзерин чүгле бирги эвес, өске-даа салбырлар көдээ Советтен дилеп турар.

Y. Шынаа салбырында кыштаглаашкынга белеткел база оожум. Инек кыштаар дөрт кыштагда сиген дүжүртүнмээн. Сарыг-Талда кудук эрткен чылын ажылдаваан, а бо чылын кылдынган-даа болза, кудук бажының чылыглап, печказын септевээн. Өшкү кадарчызы Намзырайның кыштаанда сиген чок, септелге кылдынмаан. хойжу Ямаранзаның хоюнуң кажаазын чаа кылып турар. Үүрмек септелге кылыр кыштаглар эвээш эвес.

О, Шынаа салбыры мал чеми белеткээрин бо чылын багай чорудуп, планының чүгле үштүү бир үеэнин кылып алган. Ол салбыр 140 ажыг тонна сигенни мүн-не кыштагларда чедирген. Совхозтуң фондузундан сиген бээр ужурга таварышкан. Көш-Теректе 134 тонна сигенниң сөөртүлгези озалдан турар. Салбырның 43 кыштагларының он биринде улуг септелге негеттинип турар. Ооң дөртүн септекчи звено кылган, ынчалзадаа чедизиниң септелгези бергедээшкинде. Ажылдан турар кудук ында чок.

Эрткен чылдар-биле деңнээрге, кыштаглаашкынга белеткел совхозта мүн-не чүгээр деп, сессия демдеглеге-даа, оожургаар арга чок. Кыш мырыңай думчукта келген, хар чаап, соок хат хадып турар, а кылдынган ажыл ам-даа эвээш. Хөй-хөй кажаалар, чурттарга бажыңнары кышка белен эвес, алаан хөй малчыннар чедишпес, кажаалаттынмаан сиген, саваң ам-даа бар, сүт сөөртүр машиналарның хөй кезии белен эвес, кудуктарга септелге негеттинин турар. Кылыр ажылдар-ла эңдерик.

Эрткен чылын кыштаглаашкынга багай белеткеттингениниң түңнелинде, төрүүр чүс малдан 67 хураганны, 44 ажайны, 65 быыааны алганы, 3,8 мун баш малдың өлүп хорааны совхозтуң удуртукчуларын кичээндирер ужурлуг. Кыштагларже сиген сөөртүлгезин, кыштаглаашкынга белеткелди ноябрь 1-ге чедир доозарын сессия оларга хүлээткен.

А. ДЕМБРЕЛЬ,

«Шынның» корр.

Парторганизацияларда отчёттар болгаш соңгулдалар

Организакчы ажылды күштелдирер

Партия эге организациязының дайынчы арга-шинээзиндеи, ооң салдарындан коллективтиң ажыл-чорудулгазы шиитпирлии-биле хамааржыр. Парторганизацияның бюрозу бодунуң организас-массалыг ажылын олче угландыр турган турарынче кол кичээнгейни салыр ужурлуг.

Чоокта «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелинде партия эге организациязының болуп эткен отчёт-соңгулдалыг хуралынга ол дугайында чугаа болган. Хуралга санал берген эштер тудуг эргелели тос айларның планын күүсеткендаа болза, улуг четпестер бар дээрзин демдеглээннер.

Тудуг эргелели бодунуң күжү-биле тудуг-монтаж ажылдарының планын боттандырза-даа үшкү болгаш дөрткү тудуг участоктары тос айларның планын күүседип шыдаваан. Күш-ажылды организастап турарының сагылгачурумунуң деңнели куду. Будурулгеде техниканың айыыл чок чоруунуң дүрүмнерин шыңгыы сагыбайн турар, ооң чылдагааны-биле озал-ондак болур таварылгалар ам-даа бар. Бо бүгүнү коммунистер шыңгыы шүгүмчүлээн.

— Эткен чылдыы-биле деңнээрге, прогулдаар, ажылдан озалдаар, ажылдан эрте чанар таварылгалар эвээжээн-даа болза, оларның саны ам-даа хөй — деп, дашчылар бригадазының удуртукчузу Салчак Кара-оол, бирги тудуг участогунуң начальниги В. Музыка олар улуг дувүрээзин-биле чугаалаанар. — Бо чылдың тос айларында прогул саны 898 кижи-хүн болган, ооң чедирген когаралы 20 мун рубль болуп турар. Прогулдаар, арагалаар чоруктуң нол-ла чылдагааны кижизидилге ажылының куду деңнелде тургустунганында. Ылаңгыя удуртур ажылдакчылар бо талазы-биле бот-харысалгазын бодавайн турар. Эргелелдиң удуртукчулары эштер Гунин биле Курапов тудуг объектилеринге келгеш, ажылчыннар-биле чугаалашпас, олар кайы хире ажылдап турарыл, үүү четпеэил деп үүвени сонуургавас. Объектилерге, бригадаларга лекция, беседа хаая болуп турар.

Ол эштериниң саналдарын коммунист З. Салчак база деткээн. Тудуг кадрларын белеткээр, оларның мергежилинче доктаамал кичээнгей салыр дугайын П. Дмитриченко чугаалаан. Бо талазы-биле план сайзын кырында күүсеттинин турза-даа, херек кырында ажылдан турар кижилериниң мергежили куду. Ооң чылдагааны-биле күүсеткен ажылдарының шынары багай, үрей болгаш катап кылыр чоруктар хөй болуп турар. Мурнакчы дуржулганы пептерелдир талазы-биле ажыл чорувайн турар. Ылаңгыя өске тудутларже барып, ында тудуг-монтаж ажылдарында чаа, деңшилгелиг аргаларга өөренир чорукту практикалавайн турар дээрзин ол чугаалаан.

Коллективте сес чаартыкчы бар. Чыл эгезинден бээр олар дөрт чаартыкчы саналды киргген болгаш ону будурулгеге шиңгээткениниңдеи 34 мун рубльдиң экономиктиг ажылын алган. Ынчалза-даа чогаадыкчы болгаш чаартыкчы ажылга үүгле инженер-техниктиг ажылдакчылар киржип турар, а бо чугуда ажылче ажылчыннарны хаара тутпайн турары кончуг четпес дээрзин Е. Пилюта демдеглээн.

Хуралга санал берген эштер партбюро хөй-ниити организацияларының ажылынче кичээнгейни чедир салбайн келген, профсөвилел болгаш комсомол организацияларына удуртулга ам-даа четпес дээрзин айыткан. Ооң чаңгыс чижээ — бо хүнге чедир комсомол организациязының удуртукчузу чок болуп турар.

Улуг тудуг коллективиниң ажылының четпестери дээрге, ону чайладыр дээш партбюро кызымак, негелделиг ажылдаваанын херечилеп турар дээрзин коммунистер шүгүмчүлелдиг ёзу-биле чугаалашкан.

М. ГОРЕЕВ.

Чөөн-Хемчиктен ийи чагаа

«Октябрь 30 чылы» колхозтуң хоочун малчыны К. Ч-Х. Нордуп мал ажылынга 23 чыл болган. Амгы үеде ол колхозтуң кыс казыраларын кадарын турар. Оларны малчын эки чайлаглатканындан күжү семис. Эрткен чазын бодунуң күжү-биле 9 га шолду кажаалап, күзүн оон 20 тонна сигенни малга кыжын чиртир кылдыр кезин белеткеп алган. Ооң-биле малчын бодунуң сиген белеткээр планныг онаалдазын күүсеткеш, аңаа немештир кыштаанда 6 тонна саваңны сөөртүп чедирген.

Куулар Чолдак-Хунаевич өдекти четчир кылдыр бөлүп, кажааларының септелгезин бүрүн доосканы. Ооң назы-хары догүй берзе-даа, ажыд-хөрээнге аныяанда ышкаш, эрешудургузу хевээр. Хоочун малчын Улуг Октябрьның 55 чыл байырлалын ынчаар уткуп турар.

К. ОРУС.

* * *

«Исира» колхозтуң мурнакчы хойжулары Ооржак Алдын-оол биле Ондар Алдын-оол аразында социалистиг чарыштыг. Кышка уткуштур ийи малчын бирээзи 15, өскезин — 16 тонна сигенни белеткээш, кыштагларында чедирип алган.

Мал чеми белеткеп алыр хүлээлгезин ол ышкаш хойжулар Ооржак Хая, Ондар Шаравии, Ооржак Очур-оол, Монгуш Кертик-оол олар ажыр күүсеткеннер.

Ол малчыннар кышкы үеде малдың чаш төлүн доруктуларынга четчир хемчээлдиг ногаан сулаңы, тараа саваңын, өдекти бөлүп алгылаан. Кажааларның үүрмек септелгезин, боттарының чурттаар бажыңнарын белеткеп алырын октябрь 15-ке чедир бүрүн доосканнар.

М. МАЖАА.

РОССИЯНЫҢ КАРТОФЕЛЬЧИЛЕРИНИҢ ЧЕДИИШКИНИ

Карель АССР-ниң, Коми АССР-ниң, Алтай, Красноярск, Хабаровск крайларының, Камчатка, Кемерово, Курган, Ленинград, Новосибирск, Омск, Пермь, Свердловск, Тюмень болгаш Челябинск областарының тараажылары СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга күүседип, ССРЭ-ниң тургустунганындан бээр 50 чыл оюнга толептиг ужуражырынга белеткенмишаан, агаар-бойдустуң байдалы берге-даа болза, картофельдиң эки дүжүдүн өстүрүп, ажаан алымышкынны организастыг эрттирген болгаш ону күрүнеге садарының улус ажылагый планын ажыр күүсеткен.

Хоорайларже болгаш улегүр төптеринче картофель чүдүрүп чорударының планнары база күүсеттинген. Колхозтар болгаш совхозтар келир чылдың дүжүдүнге ажыглаар картофель үрезинин долузу-биле уруп, белеткеп алган. Күрүнеге картофель садары ам-даа үргүлчүлеп турар.

Үлетпүр будурулгелериниң, албан черлериниң коллективтери, студентилер, демиро-рукчулар, автотранспорт организакчыларының ажылдакчылары картофельчилерге дыка улуг дузаны көргүскеннер.

ТӨРЭЭН ЧУРТТУҢ ШЫГЖАМЫРЫНГА

НОВОСИБИРСК. (СЭТА-ның корр). Новосибирск областың колхозтары болгаш совхозтары Төрээн чурттуң шыгжамырынга будун чартык миллион тонна тараны урган. Үжен районнарының иштинден оң сезин күрүнеге тараа садарының чыл планын болгаш пландан ону ажыр садарының даалгаларын дыка ажыр күүсеткен. Оларның мурнунда оон-даа артык чугула сорулга: ССРЭ-ниң тургустунганындан бээр 50 чылынга алдар кылдыр чуртка 100-110 миллион пуд тараны бээр деп социалистиг хүлээлге турун турар. Муң-муң механизаторлар, чолаачылар, тараа хүлээп алыр черлериниң кургадыкчы мастерлери дүн-хүн барымдаалавайн ажылдап турар.

ПРОФТЕХӨӨРЕДИЛГЕНИҢ КҮРҮНЕ СИСТЕМАЗЫНЫҢ АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫНЫҢ БҮГҮ-ЭВИЛЕЛ ЧӨВҮЛЕЛ ХУРАЛЫ

Профессионал-техниктиг өөредилгениң күрүне системазының ажылдакчыларының Москвада, Кремльдиң Улуг ордузунда бооп турар чөвүлел хуралынга октябрь 25-те секциялар хуралы бооп эткен. Боттарын ажылчыныың хүндүлүг профессиязына белеткеп турар аныяк оолдар, кыстарның коммунистиг кижизидилгезиниң айтырыгларын ол секция хуралдарынга чугаалашкан болгаш ПТӨ-ниң ажыл-чорудулгаларын улам сайзырааңгайжыдар болгаш оларның күш-ажылчы коллективтер-биле харылзаазын быжыглаар дугайын база көргеп.

Профессионал-техниктиг өөредилге черлериниң системазының ажылдакчылары, эртемденнер, башкылар, мастерлер, сургуулдар, өзүп олурар салгакчылар дугайында доктаамал сагыш салыышкыны дээш партияга болгаш Совет чазакка изин-биле өөрүп четтиргенин илергейлеп турар.

ПТӨ черлериниң эң дээре өөренгичилеринге, бо Бүгү-эвилел чөвүлел хуралының киржикчилери — аныяк ажылчыннарга — ВЛКСМ ТК-ның хүндүлел бижиктерин болгаш турааскаал хорек демдектерин тывыскан.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң профессионал-техниктиг өөредилге талазы-биле Күрүне комитединиң даргазы А. А. Булгаковтуң илеткелин октябрь 25-те Кремльдиң улуг ордузунда болган пленарлыг хуралга чугаалажып коорүп үргүлчүлээн.

ССРЭ-ниң чырыдыышкын министри М. А. Прокофьев аңаа база чүве чугаалаан.

Саваал-оолал солчуушкунунга ол ышкаш Ереванның № 15 ортумак профтехучилищезинин директорунуң оралакчызы техниктиг эртемнер кандидаты Р. С. Овесепян, Латвияның № 36 ортумак профтехучилищезинин директору Л. А. Круминя, № 2 көдээ ПТӨ-ниң директору С. А. Адылов, (Кыргыз ССР) Горькийниң «Красное Сормово» заводунуң директору М. А. Юрьев, Украин ССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Профессионал-техниктиг өөредилге талазы-биле Күрүне комитединиң даргазы Д. Т. Ищенко, ССРЭ-ниң улустуң артизи, Күрүне шаңналының лауреаты С. А. Герасимов болгаш өскелер-даа киришкеннер.

Чөвүлел хурал дүүн бодунуң ажылын үргүлчүлээн.

(СЭТА-ның корр.).

Күрүнеге хөй өлүктү берээлиңер!

БИСТИИНДЕ БАЙДАЛ

«Хемчик» аңныыр-тывыш ажыл-агый чериниң Ак-Довуракта районнар аразының участогу 1971—1972 чылдарда күрүненик планыг онаалдаларын күүседир дээш организастыг ажылларны чоруткан. Участок девискээр талазы-биле улуг — Барыын-Хемчик, Бай-Тайга, Мөнгүн-Тайга районнарны хаара туруп турар.

Эрткен аңныыр сезонунда ол девискээрлерге диин эвээш болган-даа болза, Эрги-Барлыкта Саая Очаа, Бай-Талда Хертек Байынды, Шуйда Хертек Балдан, Тээлиде Сергей Артна чижектиг анчылар эвээш эвес өлүктү белеткел пунктуларынга дужаап, мурнакчыларның одуруунга кирген.

Ам эгелээн аңныыр сезонунуң бүдүүзүнде участоктун бүгү девискээринге диин болгаш өске-даа чөпшээрелдиг аңнаар аңнарның санының дугайында шинчилелдерни кылгылаан. Оон ап көөрге, аңнарның баш-саны ортумактан күү деннелде туруп турар. Ону барымдаалаш, бистиң участокка 100 кишти, 5760-даа эвээш эвес диинни аңнап, тыварын даандырган.

Бо сорулганы шиитпирлээри-биле Бай-Тайга, Барыын-Хемчик районнардан тускай керээлерлиг 42 анчыны аътаргаан. Олар оок-чемзек болгаш аъш-чем, хеп аймаа-биле бүрүн хандыртынган.

Бистиң участокта аң-меннің камгалалы ам-даа кошкак деп чүвени миннири артык эвес. Бо чайын Бай-Тайгада Кызыл-Даг суурнуң чоогунга 2 буур кирип келген. Суурнуң чону оларны камгалаар ажылды чорутпаан. Харын-даа бир буур дезип бар чорааш машинага бастырган, чамдык кижилер оон эздин үлежипкеп. Кызыл-Даг кодээ Соведи оон эздин садыг шугумунга сайгаргаш, өртээн бодунуң бюджединге киирип алырын боттандырбаан.

Ол ышкаш чамдык анчылар тыпкан олчазын, ылангыя киш, дилги, норка кештерин белеткел черлеринге дужаавас, харын оларны хуу кижилерге улуг өртекке садар чоруктар илереттинип турар. Ону болдурбазының хемчеглерин ап турар бис.

М. КЫРЛЫГ-КАРА,
аңныыр-тывыш участогунуң эргелекчизи.

Тодаргай сорулганы салган

Улуг-Хем районнуң аңчылары эрткен чылдың дөрткү кварталында 8100 рубльдиң өлүүн күрүнеге дужаар планын 128 хуу кылдыр күүсеткеш, пландан ажыр 2273 рубльдиң өлүүн киирген. Бо чылдың бирги кварталының планын база ажыр күүсеткен. Ол болза аңчыларның аъттыг, чадаг, тайгадаскыл кезип, өлүктүң бар черлерин дилеп, боттарының арга-мергежилин көргүскениниң түүнели болур.

Район аңчыларының аразында аңныыр хөрээнге мергежип, алган хүлээлгезин чыл бүрүде ажырып келген аңчыларның саны өзүп турар. Чодурааның аңчылары эштер Куңгаа, Хуурак, Эртине, Хендергениң аңчызы эш Седип-оол ышкаш аңчылар аңаа хамааржыр. Чижээ, эш Седип-оол 785, эш Куңгаа 790 рубльдиң өлүүн дужаагаш, шаңналдыг черлерни эллээннер.

ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чыл оюн төлептиг уткууру-биле районнуң аңчылары тодаргай сорулгаларны салгаш, бо хүннерде организастыг аңнап турар. 1972—1973 чылдарның аңныыр сезонунда 150-ден эвээш эвес аңчы тывыш ажылын чорудар болгаш 13 муң рубльдиң өлүүн дужаар. Аңчы бүрүзү бедиткен хүлээлгени алган.

Улуг-хемчилер бо чылдың дөрткү кварталының планын декабрь 25-ке чедир күүседир, пландан ажыр муң рубльдиң өлүүн киирер болгаш аңчы бүрүзү 150 рубльдиң өлүүн дужаар сорулганы салган.

Д. АРАКЧАА.

Хоочун аңчы

«Ак-Туруг» совхозтуң Ак-Туруг салбырында инек кадарчызы, хоочун аңчы Хуурак Дамбаевич Иргитти ол черниң чону эки биляр. Ол совхозка 16 чыл иштинде инек кадарган, чүгле даандырган ажылынга кызымак эвес, харын бичиизиден-не ол чоок-кавының аң тудар черлерин эки билир, сезон санында эвээш эвес аң-өлүктү күрүнеге дужаап чаңчыккан кижи.

Хоочун кадарчы болгаш аңчы бодунуң байлак дуржулгазын оолдары Семен болгаш Михаилге дамчыдып берип чоруур. Кандыг аңны кажан аңнаарын, ылаңгыя диинни эртен эрте болгаш кежээ аңнаарын чугаалап бээр. Эрткен сезонда өлүк дужаар талазы-биле бодунга алган хүлээлгезин күүсеткен.

Хуурак Дамбаевич Иргит бо сезонда 500 диин, 4 киш дужаар хүлээлгени районнуң аңчылар слёдунга алгаш, ам соглээн созүнге ээ болуру-биле Чаа-Хол тайгазында аңнап чоруп турар.

К. КОМБУ.

Хөй уругларлыг иелерни „Иениң алдары“ орден-биле болгаш „Иениң медалы„ медаль-биле шаңнаар дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң ЧАРЛЫЫ

ССРЭ-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң өмүнээзинден шаңнаары болза:

БАЙ-ТАЙГА РАЙОН

Тоо уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Арыышаа Санчыевна **Салчак** — «Тээли» совхозтуң ажылчыны.

Дензимаа Хайындолаевна **Салчак** — Тээли суурда өг-бүле ээзи.

Калдарбай Хертековна **Чымы** — Шуйда кадыкшылга школазының ажылчыны.

Сес уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Туң Биче-ооловна **Калдар-оол** — Шуйда кадыкшылга школазының башкызы.

Анчымаа Тюлюшовна **Хертек** — Тээли суурда өг-бүле ээзи.

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Кыымчик Күжүгетовна **Баавыл** — «Мурнакчы» колхозтуң колхозчузу.

Кара-кыс Иргитовна **Дажый-оол** — «Мурнакчы» колхозтуң колхозчузу.

Елизавета Салчаковна **Даңдаа** — Бай-Тал суурда өг-бүле ээзи.

Суванчай Седиповна **Иргит** — «Тээли» совхозтуң ажылчыны.

Күске Хомушкуевна **Конгар** — «Тээли» совхозтуң ажылчыны.

Өшкү-Саар Хертековна **Күскүлүк** — «Мурнакчы» колхозтуң колхозчузу.

Билчий Сюрюновна **Намзырай** — Бай-Тал ортумак школазында интернат эргелекчизи.

Чолдай Кара-Донгаковна **Ооржак** — «Мурнакчы» колхозтуң колхозчузу.

Минчимаа Күскеевна **Саая** — «Мурнакчы» колхозтуң колхозчузу.

Чап Тамбуевна **Саая** — «Тээли» совхозтуң ажылчыны.

Шожутмаа Хомушкуевна **Серенот** — Шуйда уруглар садының ажылчыны.

Белек Салчаковна **Хаа-Хөө** — «Тээли» совхозтуң ажылчыны.

Биин Оолаковна **Хомушку** — «Мурнакчы» колхозтуң колхозчузу.

Сенден Мидиповна **Хомушку** — «Кара-Хөл» колхозтуң колхозчузу.

Норжунмаа Донгаковна **Чулдум** — «Тээли» совхозтуң ажылчыны.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Кара Күжүгетовна **Багдыр** — «Мурнакчы» колхозтуң колхозчузу.

Күске Донгаковна **Дагбы** — «Мурнакчы» колхозтуң колхозчузу.

Кокшалаар Донгаковна **Докпак** — «Мурнакчы» колхозтуң колхозчузу.

Малчын-кыс Шимиевна **Достай** — Тээлиниң коммунал будүрүлге комбинадының ажылчыны.

Үдүүне Күжүгетовна **Күскүлүк** — «Мурнакчы» колхозтуң колхозчузу.

Иргит Даргыновна **Сенден** — Тээлиде уруглар ясли-садының эргелекчизи.

Бора Адыг-ооловна **Хертек** — «Тээли» совхозтуң ажылчыны.

Семис Санаевна **Хомушку** — «Тээли» совхозтуң ажылчыны.

Кокпалаар Кара-Саловна **Чамзырынчап** — «Мурнакчы» колхозтуң колхозчузу.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Баа Иргитовна **Баадан** — Шуй ортумак школазының башкызы.

Сырбык Делбишевна **Борбай-оол** — «Мурнакчы» колхозтуң колхозчузу.

Зоя Хертековна **Дирти** — Бай-Тал суурда өг-бүле ээзи.

Минчеймаа Иргитовна **Доржу** — «Тээли» совхозтуң ажылчыны.

Болатмаа Өлчейевна **Канчыыр** — Кызыл-Даг суурда өг-бүле ээзи.

Ыыра Монгушовна **Мандыт** — «Тээли» совхозтуң ажылчыны.

Кара-кыс Сарыг-Донгаковна **Саая** — «Мурнакчы» колхозтуң колхозчузу.

Оолак Сюрюновна **Саая** — Шуй суурда өг-бүле ээзи.

Бошыяк Сереновна **Сарыглар** — Чадаана хоорайда өг-бүле ээзи.

Бадна Конгаровна **Сат** — СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң ажылчыны.

Кундуваа Кенеповна **Сат** — «Тыва» совхозтуң ажылчыны.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Вопуш Серет-ооловна **Донгак** — «Тыва» совхозтуң ажылчыны.

Дыртык Кодур-ооловна **Кара-Сал** — Чыраа-Бажында интернат повары.

Александра Самдановна **Куулар** — Чыраа-Бажында библиотека эргелекчизи.

Анчимаа Лопсан-Дажыевна **Куулар** — «Октябрь 30 чылы» колхозтуң колхозчузу.

Арааштай Довучуевна **Куулар** — СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң ажылчыны.

Бадын Дагбаевна **Куулар** — СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң ажылчыны.

Галина Алдын-Сарыговна **Куулар** — «Октябрь 30 чылы» колхозтуң колхозчузу.

Мандара Канчыыр-ооловна **Куулар** — Чыраа-Бажы столоваязының повары.

Хензиг Дамчайовна **Куулар** — «Октябрь 30 чылы» колхозтуң колхозчузу.

Билзей Дыртый-ооловна **Монгуш** — «Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Александра Сундуй-ооловна **Монгуш** — СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң ажылчыны.

Клара Мөнгеевна **Монгуш** — «Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Майя Докпак-ооловна **Монгуш** — «Октябрь 30 чылы» колхозтуң колхозчузу.

Өшкү-Саар Успуновна **Монгуш** — «Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Чылбак-кыс Балчыр-ооловна **Монгуш** — «Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Ычак Манзырыкчыевна **Монгуш** — «Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Татьяна Алдын-Сарыговна **Ондар** — «Октябрь 30 чылы» колхозтуң колхозчузу.

Анай Досумаевна **Ооржак** — «Октябрь 30 чылы» колхозтуң колхозчузу.

Хамааты Балаажыковна **Ооржак** — «Октябрь 30 чылы» колхозтуң колхозчузу.

Белдир Кара-кысовна **Хомушку** — «Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Апак-кыс Лопсановна **Адыгбай** — Баян-Тала школазының башкызы.

Дукур Кенденовна **Донгак** — Хайыракан сес чыл школазының башкызы.

Татьяна Досумаевна **Куулар** — Чадааналың септелгетудуг эргелелиниң ажылчыны.

Дарыцпаа Орус-ооловна **Куулар** — «Октябрь 30 чылы» колхозтуң колхозчузу.

Чечек Бадыламаевна **Куулар** — «Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Дорга Сүүр-ооловна **Монгуш** — район эмнелгезиниң санитарказы.

Дыртык Базыр-Садыевна **Монгуш** — «Октябрь 30 чылы» колхозтуң колхозчузу.

Кадат Мартан-ооловна **Монгуш** — Чадаанада № 2 столоваяның ажылчыны.

Калдар-кыс Күжүгетовна **Монгуш** — «Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Кызыл Маңчы-Сүрүновна **Монгуш** — Хайыракан сес чыл школазының ажылчыны.

Хензина Сереновна **Монгуш** — Чадаана хоорайда өг-бүле ээзи.

Александра Ханды-Сүрүновна **Ондар** — Чадаана хоорайда өг-бүле ээзи.

Рапса Уртун-Назыновна **Ондар** — Хайыракан суурда өг-бүле ээзи.

Селин Сундуй-ооловна **Ондар** — «Октябрь 30 чылы» колхозтуң колхозчузу.

Тамара Сергиевна **Ондар** — «Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Бичин Амырбитовна **Ооржак** — Хайыракан суурда өг-бүле ээзи.

Чинчиваа Семис-ооловна **Сарыглар** — «Тыва» совхозта уруглар садының ажылчыны.

Вера Күдер-ооловна **Сат** — Хөндергей суурда өг-бүле ээзи.

Партизан Балдан-Доржуевна **Сат** — «Октябрь 30 чылы» колхозтуң колхозчузу.

Фая Бавууевна **Тюлюш** — Тере-Хая суурда өг-бүле ээзи.

(Уланчылыг).

Делегей бо хүннерде

Амыдыралга чугула айтырыг

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). КНО-нуң Кол Ассамблеязының бир дугаар комитети XXVII сессияның «Чепсегленишкинни дүжүрер талазы-биле бүгү делегей конференциязын чыылдырар дугайында» — эң чугула айтырыын чугаалажып эгелей берген.

Чепсегленишкинни дүжүрер талазы-биле бүгү делегей конференциязын чыылдырар дугайында айтырыг тургузар эгелээшкинге ССРЭ кылган. Бодунуң догунаан баштайгы хүннериндеен эгелээш-ле чепсегленишкинни дүжүрериниң айтырыгларын онза чугула ужур-дузалыг деп үнелеп келген Совет күрүнениң чайгылыш чок политиказының база бир илерээшкини ол болган.

Чепсегленишкинни дүжүрер талазы-биле бүгү делегей конференциязын чыылдырарының идеязы Кол Ассамблеяның эрткен ийи сессиязыйын аразында үениң дургузунда делегейниң бүзүрелдиг деткимчезин алган.

Ук конференцияны чыылдырар идеяны кана-даа каттыштаап чүрттарның даштыкы херектер министрлериниң Джорджтаунга бо чылдың августа болган чөвүлел хуралы база деткээн

Чепсегленишкинни дүжүрер талазы-биле бүгү делегей конференциязынга хамаарыштыр Кол Ассамблеяның үндүрген шиитпиринге холбаштыр КНО-нуң Чиңгине секретарынга хой-хой күрүнелер чагааларын чоруткаш, аңаа боттарының сагыш-бодалын илергейлээн 34 күрүнениң аразындан 33 чурт ук конференцияны чыылдырарын чүүлдүг дээн. Чиңгине секретарыга берген бижимел харыыларында болгаш кала-даа каттышпаан чүрттарның Джорджтаунга болган конференциязынга совет саналды деткээнин 93 күрүне медеглээн. Ук саналды чүгле үш чурт (КУР, АКШ болгаш Албания) чүүлдүгүнмээн.

Ол чугула айтырыгны шиитпирлээринге хамаарыштыр совет төлээлериниң сагыш-бодалын ССРЭ-ниң КНО-да доктаамал төлээлекчизи Я. А. Малик бир дугаар комитетке тайылбырлап чугаалаан. Совет Эвилелиниң бодап турарын өзугаар алырга, конференцияның киржикчилери чепсегленишкинни дүжүрериниң хой-хой айтырыгларын дески чугаалажып болур. Аңаа чепсегленишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрериниң айтырыын шиитпирлээриниң чогуур оруктары биле аргаларын чугаалажырын чугулалап көрген турар ужурлуг. Ону бүгү улустар сонуургап турар болгай.

Ук конференция чепсекти эндере бүдүрерин соксадыр болгаш кызыгаарлаар-даа талазы-биле, чепсегленишкинни бүгү-ниити, бүрүн дүжүрериге-даа хамаарыштыр алыр тус-тус хемчеглерни төлевилээр ажылды база кылып болур деп, конференцияның чугаалажыр айтырыгларына хамаарыштыр Я. А. Малик чугаалаан.

Чепсегленишкин дүжүрер талазы-биле бүгү делегей конференциязын делегей шуулганы болдурар. Аңаа бүгү күрүнелер чепсегленишкинни дүжүрериниң айтырыын шиитпирлээринге боттарының үлүг-хуузун киирип болур деп көрген бодал турган дээрзин Я. А. Малик медеглээн.

Совет төлээлериниң бодап турарын өзугаар алырга, ук конференцияны чоокку ийи чылда эрттирген туруп болур, ыпчаарга ооң белеткелин чорудар дээш ядролуг чепсектиг бүгү күрүнелериниң болгаш чепсегленишкинни дүжүрер талазы-биле комитеттиң кежигүннериниң база немежир чамдык күрүнелериниң киржилгези-биле ажылдаар, 30-35 кежигүн составтыг белеткел органын тургусса чогуур.

Чепсегленишкинни дүжүрер талазы-биле бүгү делегей конференциязын чыылдырар дугайында айтырыгны чугаалажыр баштайгы хуралга АКШ-тың төлээлекчиси база чүве чугаалаан. Ук төлээлекчи ындыг конференцияны чыылдырарын ажыктыг дээн хирезинде, ону элекке чыылдырар дей берген-дир деп медеглээш, чүгле «чогуур үе келгенде ол конференция ылап-ла ужур-дузалыг болган туруп болур» деп демдеглеп каарын саналдаан.

АКЫ-ДУҢМА ДЕМ КАТТЫШТЫРЫЛГАЗЫ

БУДАПЕШТ. Венгрияның үлетпүрүвүн эң аныяк болгаш эң шалыпкын хөгжүп турар адыры — саналга техниказының будүрүлгези. Бо беш чылда саналга техниказының будүрүлгезин сайзырадырынга 3,5 миллиард форинтини чарыгдаар деп төлевилээн. 1975 чылда чуртка электронуг-саналга машиналарының саны 400 кезек чедир көвүдей бээр.

Венгрияның ЭДЧ кежигүнери чурттар-биле, хамыктың мурнунда Совет Эвилели-биле сырый кады ажылдажылгазы ВУР-га ол адырны хөгжүдериниң кол аргазы болган. ВУР-нуң металлургия болгаш машина тудар үлетпүрүнүң министри Д. Хоргоштуң «Непсава» солунга берген интервьюзунда демдеглээнин өзугаар алырга, Венгрия биле ССРЭ 1975 чылга чедир ниитизи-биле 220 миллион рубль өртек-үнелиг саналга техниказының чепсек-херекселдерин солчур. ЭДЧ кежигүнери чурттарның электронуг-саналга машиналарының чаңгыс аай системазын тургузарынга болгаш ийи талалыг совет-венгр кады ажылдажылгага дүүштүр Венгрия бичебиче электронуг-саналга машиналарын, оларның дериглерин будүрер кылдыр специализастаттынар. Улуг күштүг саналга машиналарын ВУР нургулайында Совет Эвилелиниң садып ап турар.

ВДР-НИҢ АЖЫЛ-ИШЧИЛЕРИ

ХАНОЙ. Вьетнам Демократтыг Республиканың ажылчы чону чуртка эргежок чугула бараннар будүрерин дайын үезиниң берге байдалыңга калбартпышаан ажылдап турар. Рис арыглаар заводтарның аразынга Виньфу можунуң заводу онза улуг чедиишкиннерлиг болган. Оон ажылчыннары бо чылдың үчүгле үшкү кварталында безин чуртка пландан ажыр муң ажыг тонна ристи берген.

Намха можунуң болгаш Виньлинь зонаның чер-чер үлетпүрү чедиишкинниг хөгжүп турар. Виньлинь зонаның көдээ ажыл-агый чепсек-херекселдерин будүрер механиика мастерсиааллары, ыяш болбаазырадыр, аъш-чем үлетпүрүнүң будүрүлгелери, тудуг материалдарының будүрүлге черлери продукция будүрерин эртиен чылдаазындан будун чартык катап көвүдеткен. Намха можунуң пос аргыыр, Май 19 аттыг кооперативи соолгу үеде будүрүп үндүрер кылыглар санын база көвүдеткеш, шынарын экижиткен, оларның ассортиментизинге он бир янзы бараан аттары немешкен. Можунуң чурттанчылары ук кооперативтиң будүрүп эгелей берген чүзүнбаазын өөнүг чаа пестерин бедии-биле үнелээн.

Хайфон биле Дошоннуң балыкчылары эки ажылдап турар. Олар бо чылдың апрельден бээр күрүнеге чүс-чүс тонна чаа балык, креветканы берген.

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

ЭРТЕМ БОЛГАШ БҮДҮРҮЛГЕ

БУХАРЕСТ. Румынияга улусчу эрге-чагырга чылдарының дургузунда эртем-шинчилел ажылдарын организастаарынга улуг чаартылгалар болган. Ол чаартылгалар эртемниң будүрүлге-биле харылзааазының улам быжыканындан хамыкты мурнай билдиинин турар.

Ук чаартылгалар чурттуң дээди өөредилге черлериниң үлетпүр будүрүлгелери-биле харылзааларының улам ханылаанындан илереп турар. Бухарестиң политехника институту безин 140 будүрүлге чери-биле дем каттыштырып ажылдап турар. Олар-биле эртем шинчилелдерин чорударының барык 130 керээзин чарып алган.

Ам эгелээн өөредилге чылында ол институт өөредилгени будүрүлгениң практиктиг хереглелдери-биле улам сырый чоокшулаштырарынче угланган, чаа-чаа базымнарны кылып турар. Институттуң хой-хой кафедралары найысылалдың заводтары-биле шинчилел болгаш төлевилел кылыр топтери-биле шуут харылзаа тудуп турар.

ТУДУГЖУЛАР БҮЗҮРЕЛДИИН КӨРГҮСКЕН

ВАРШАВА. Польшаның ажылчы чону бо чылдың үшкү кварталында будүрүлге ажылынга бедик түүнелдерлиг болган. Аңаа тудугжуларның онза чедиишкиннерлиг болганын демдеглезе чогуур. Капитал тудугнуң болгаш тудуг материалдарын будүрериниң квартал планнары ажыр күүсеттинген. Сентябрь дооступ турда, тудугжулар капитал болгаш чуртталга тудугларынга чыл планының 80 хуу хирезин күүсеткен. Тудуг материалдарының будүрүлге черлерин дыка чаартканының, тудуг шөлдеринге хөй эллчеглиг ажылдаар чурум тургуеканының ачызында бедик түүнелдер чедип алдынган.

Тудуг шөлдерин белен блоктар-биле соксаал чок хандырарынга совет дериглериниң дузазы-биле аңгы-аңгы воеводстволарга тудуп турган бажың тудар комбинаттар эвээш эвес рольдуг болган. Оларның ачызында ажылдарының механизастаттынган хире-чергезин дыка бедидип аптар арга бар болган. Ооң түүнелинде тудугжулар тоо айлар дургузунда пландан ажыр 5 муң бажыңны тутган.

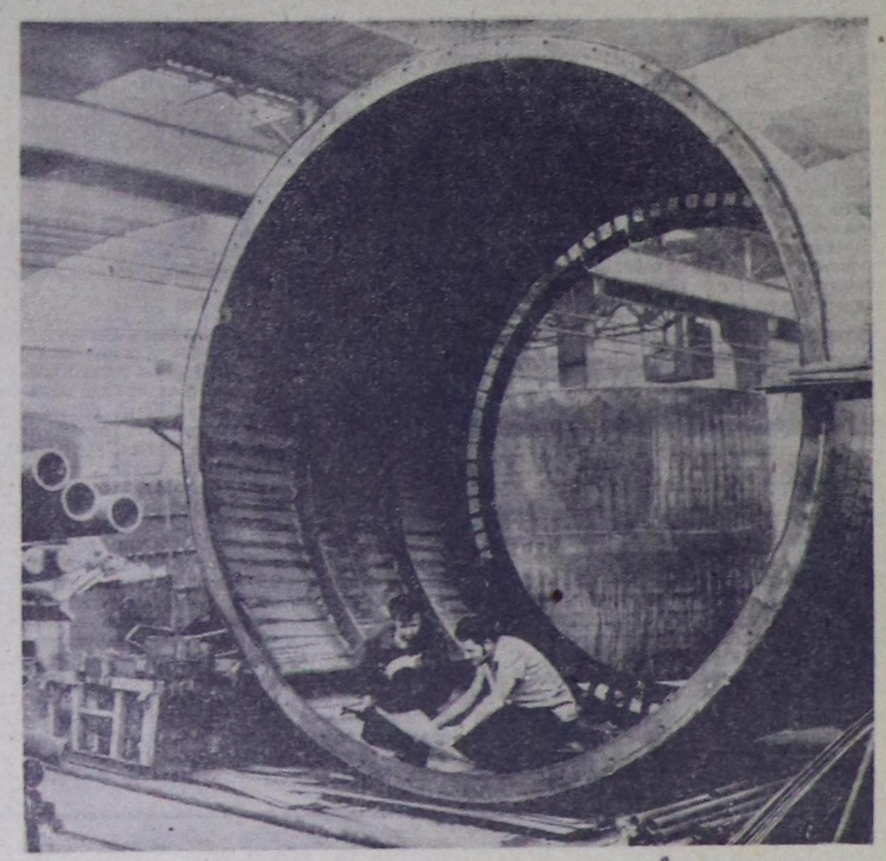

ЧССР. ЭДЧ кежигүнү бооп турар акы-дуңма чурттарының чагыглары Барыын Словакияның Тлмаче хоорайының С. М. Киров аттыг машина тудуушкун заводунуң будүрүлге программазынын 70 хире хуузун ээлеп турар. Заводтың кылып турар энергетика дериг-херекселдери даштыкыда сурагжаан. Ол заводтың коллективи совет чагыгларны база улуг сонуургалдыг күүседип турар.

ЧУРУКТА: агаар дамчыдыкчызын эптээриниң мурнунда хынап турары.

ЧТК—СЭТА-ның фотозу.

Станцияны садыпкан

НЬЮ-ЙОРК. Америк «Уэстерн юнион телеграф компани» компания харылзаанын спутник дамчыштыр черге ажылдаар станциязын КУР-га сатканын чарлаан.

Аңаа хамаарыштыр Пекинге керээ чарган. Ук керээнин күүседир негелделерин дынатпаан.

(СЭТА).

ВДР-ЖЕ ХАЛДААШКЫННАР

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Сайгонда америк командылал төлээлекчизиниң медеглээнин өзугаар алырга, АКШ-тың ужар чүүлү октябрь 24-те болгаш 25-те Соңгу Вьетнамга халдаашкыннар кылырын үргүлчүлээн. Ол халдаашкыннарга стратегтиг бомбалакчы «В-52» самолёттар киржип, Винь, Донгхой хоорайларны долгандыр турар девискээрлерни болгаш ВДР-ниң девискээриниң өске-даа черлерин бомбалаан.

ХАНОЙ. (СЭТА). ВДР-ниң девискээрин америк ужар чүүлдүң бомбалап турарын «Нян зан» солун шыңгыы шүүмчүлээш, АКШ-тың самолёттары соолгу үениң дургузунда агаарлан соңгуушкыннарга республиканың хой-хой хоорайларын, 25 можу, зоналарының 23-үн таварыштырган деп айыткан. Октябрьда агаардан халдаашкыннарга баштай-ла таварышкан черлер Хазянг можу, Бакан, Соплэ болгаш Футхо деп можу төптери болган.

Кызылдың өоредилге черлеринде

ЧАА ЧУРТТАЛГА БАЖЫҢЫ

Педагогика институдувуң Интернациональ кудумчузунда чаа туткан беш каът ниити чуртталга бажыңы бедип үне бергеи, иштинден, даштындан көөрге көрүштүгде бажың. Оон чаны-биле эрткен-дүшкен кижилер ону даады-ла магадаар.

Хүндүскүүнү ийи шак. Оолдар, кыстар лекцияларны дыңнап, практиктиг дуржулгаларны арттыргеш, чурттап турары тус-тус өрээлдеринде чедип келген болду. Бо ниити чуртталга бажыңында чедир кылдынмаан аар-саар ажылдарны хостуг үе-шактарында студентилер боттары кылын, стол, сандайларны эде салып турар. Кылган ижин эчизинге чедирер үткүл оларда улуг.

Студентилериң чуртталга бажыңының комендантызы Татьяна Степановна Седова-биле аңаа ужуражын чугаалашкан бис. Татьяна Степановнаның чугаалааны болза:

— Бистиң мында студент оолдар, кыстар бо чылдың майдан эгелеп шудургу ажылдааш, ниити чуртталга бажыңының тудуун октябрь 10-да шалыпкын доосканболгай. Ам мында олар боттары чурттап турары кымга-даа өөрүнүүт. Бир өрээлде-ле дөрт кижи. Шупту 540 студент аңгы-аңгы өрээлдерде магалыг чаагай чурттап турар.

Мында чурттап турар бүгү студентилериң хуралын чоокта эрттирген. Ол хуралга ниити чуртталга бажыңына кылып чорудар ажыл болгаш корум-чурум дугайын тодаргай чугаалаштывыс. Оон аңгыда ол-ла хуралга ниити чуртталга бажыңының чөвүлелин сонгуп алган. Оон кежигүнчеринге эки өредилгелиг, корум-чурумнуг, хөй-ниитичи студентилер сонгуттурган.

Чаа оран-савага бүгү талабиле үлегерлиг чурттаары студентилериң мурнунда салдынган. Ынчангаш студентилериң хүн бүрүде дежурныйлаашкынын шыңгыы чорудуп турар.

Чуртталга өрээлдериин аразында социалистиг чарыш чарлаттынган. Арыг-шевер комиссиязы ажылдап турар. Бо ниити чуртталга бажыңына ажыглаар пылесостарны садып алган. Оон аңгыда «Ладога 203» деп улуг телевизорну садып алдывыс. Ону бирги каътта номчулга залынга салыр. Студент оолдар, кыстар хостуг үе-шактарында солун дамчыдылгаларны болгаш киноларны маңаа көөр...

Өрээл бүрүзүнде орун-дөжек чурум-чыскаалдыг кылдыр салдынган. Дериг-херекселдер шупту чаа. Чаа дозулаттынган шала чайынналып чыдар.

Кичээл кылырына таарымчалыг номчулга залдары каът бүрүзүнде. Оон чырык, делгем деп чүвези аажок. Идик-хеп арыглаар, базар тускай өрээлдерин таарымчалыг кылдыр кылган. Оон аңгыда каът бүрүзүнде-ле электрилиг плиталарны кухняларда эптеп турган. Аңаа аъш-чем белеткеп, ону хайындырарына алгыг-делгем болгаш таарымчалыг.

Ниити чуртталга бажыңының чөвүлелиниң даргазының оралакчызы Семен Хертекке бирги каътка ужуражы бердивис. Ол физика-математика факультединиң 2-ги курузунда эки өреним турар. Оон-биле кыска беседа үезинде ол мынча деп чугаалады:

— Боттарывыстың күүвүс-биле тудуп алган ниити чуртталга бажыңына чурттаары биске өөрүнчүт-дүр. Бо дээрге Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың чалыы салгал, оларны өредири дээш сагыш салыышкынының ачызы-дыр. Ынчангаш бистер бүгү тала-биле үлегерлиг, эки өреним сорулганы салган бис. Маңаа кылып чорудар ажыл бисте хөй. Коридорнуң, номчулга залдарының, буфеттиң, түс-түс өрээлдериниң пиемелде каастал-галарын чоокку үеде доозары планда көрдүнген. Аңаа бүгү чурттакчылар бир демниг киржир. Оон аңгыда янзы-бүрү темаларга лекция, беседаларны чоруды-ры, хоорайда тускай эртемниг специалистер-биле ужуражылганы, «Отчугаш» деп кежээни болгаш ийи номну шилип алгаш, аңаа диспутту чорудар бис. Бо талазы-биле белеткел амдыгааштан эгелээн.

Бистиң мында тыва, орус, украин, армян, хакас дээш өске-даа аймак-сөөк студент оолдар, кыстар хөй. Олар чаңгыс нениң төлдери дет эпнайыралдыг чурттап, өреним турары кижиниң сеткил-сагыжын кезээде өөрүп чоруур. Олар өредилге талазы-биле бот-боттарынга дузалажып, институттуң хөй-ниити амыдыралынга идепкейлиин көргүзүп турарлар.

Ниити чуртталга бажыңының өрээлдер аразында бирги чер дээш социалистиг чарыш чарлаттынганын студент бүрүзү билир. Оон түңнелин үлүүрерде өредилгени, бижыг сагылга-чурумну, арыг-шеверни, хөй-ниитичи чорукту көөр. Бо талазы-биле тускай комиссия бар.

ССРӨ-ниң 50 чыл ою чоокшулаң келген. Аңаа бүгү талазы-биле чедиишкиниг ужуражыр дээш Кызылда педагогика институдунуң студентилери белеткениң турар.

К. ТАБУРАК.

ЧУРУКТА: физика-математика факультединиң 3-кү курсчузу Лида Чооду өрээлинде орун чанында тур. (Бирги чурукта). Ол-ла факультеттиң студентилери Рая Сат (солагай талазында) биле Валя Севээн олар кичээлге белеткеп олурлар.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

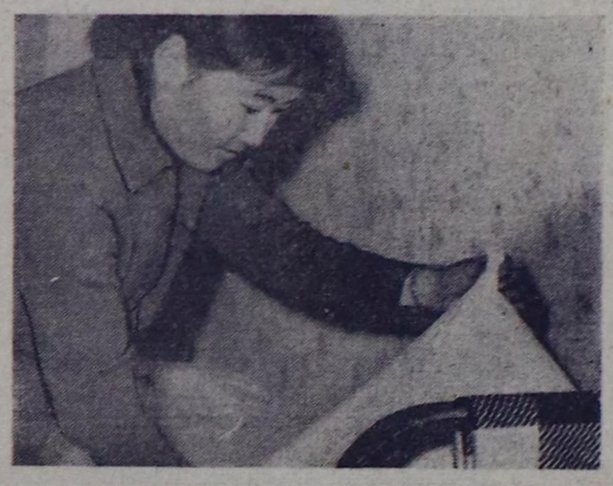

Бирги курска өөренири-биле

Кызылдың педагогика институдунче хөй оолдар, кыстар бо чылын киреринің экзаменнерин дужаган. Эң-не шыырак билиглиглерни институттуң бирги курузунга хүлээп алган. План ёзугаар физика-математика факультединче — 75, филологиянынынче—75, биология-химиянынынче — 25 кижи кирген. Ол-ла факультеттерже өөренип кирери-биле 549 оолдар, кыстар билдириишкиннерни киирген. Өөренирин күзээнериниң иштинден 175 кижи эки белеткелдиин көргүзкеш, институтче өөренип кирген.

Бо чылын биске ырак-узак районнардан хөй-ле оолдар, кыстар экзамен дужаап келген. Чижээ, Бай-Тайгадан 51, Монгун-Тайгадан — 13, Эрзиндеп — 12, Тожудан — 11 кижи келгенин айтып болур.

Кызылдың педагогика институ колдуунда республиканың школаларынга башкылар белеткеп турар. Ынчангаш Кызылдан болгаш республикадан дашкаар хоорайлардан келген абитуриентилериң кирер баллын өскелерге бодаарга 3—4 балл бедик турар кылдыр хүлээп алышкын комиссиязы доктааткан турган. Оон түңнелинде республиканың кодээ суурларындан келген хөй оолдар, кыстар педагогика институдунга өөренип кирер аргалыг болганнар.

База бир онзагай түүл — бо чылгы абитуриентилериң белеткели эткен чылдарга бодаарга элээн экижээни болур. Ону бурунгаар базым деп болур. Ынчалза-даа чамдык доозукчуларның билин чавыс, аттестадында алган демдектеринге шуут дүүшпейн баар таварылгалар бар. Амгы үеде дээди өредилге черлеринче кирерде, абитуриентиниң аттестатта демдектерин көөр, ону база барымдаалаар болгай.

Х. СААЯ,
Башкы институдунуң башкызы.

Кызыл хоорайның ажылчы чоннарының 1972 чылдың ноябрь 7-де байырлыг чыскаалының дугайында

Ажылчы чоннарның улуг Октябрьның 55 чыл ою-ңа тураскааткан чыскаалы 1972 чылдың ноябрь 7-де эртенгиниң 11 шакта Кызылдың Ленин аттыг шөлүнге эгелээр. Чыскаалга ажылчы чоннар бөлүк-бөлүк колоннаалар боон алгаш келир. Колонна бүрүзү айыттынган черлерге көөр ужурлуг.

1-ГИ КОЛОННА: ДОСААФ-тың эвилелдешкен республикалар туктары туткан мотоциклчилери. **Чыглыр чери** — Ленин кудумчузу, А. С. Пушкин аттыг библиотека бажыңының чаны. Харылаар кижи — **Л. Г. Ефимов.**

2-ГИ КОЛОННА: Хоорайның бүгү школаларының өөренгичилериниң болгаш башкыларының. Чырыдыышкын министерствозунуң, уруглар садтарының болгаш яслилериниң ажылдакчыларының коллективтери. **Чыглыр чери** — Комсомольская кудумчузу, ИХМ-ниң бажыңының чаны. Харылаар кижи — **Ф. В. Мухаметгареев.**

3-КҮ КОЛОННА: Педагогика институдунуң, техникумнарның, училищелерниң коллективтери. **Чыглыр чери** — Ленин кудумчузу, уран түүл училищениң бажыңының чаны. Харылаар кижи — **В. И. Данилейко.**

4-КҮ КОЛОННА: Октябрь мурнуңу социалистиг чарыжының тиилекчилери: туйбу заводунуң, республиканың хереглекчилер эвилелиниң АТК-зының, «Кок-Тей» совхозтуң, «Востоксантехмонтаж» КМК-зының, чурттал-га коммунал эргелелиниң боторуулга-чарылгалыг участогунуң, 1-ги АТБ-ниң, Улуг-Хем ыяш үлетпүр ажыл-агыйының коллективтери. **Чыглыр чери** — Ленин кудумчузу, Культура болгаш дыштанылга парыгының чаны, 3-кү колонна соонга. Харылаар кижи — **П. Л. Маслов.**

5-КИ КОЛОННА: Эт комбинадының, тудуг кезектери кылыр комбинаттың, «Демирбетон» трестиң, сүт комбинадының, алгы заводунуң, даарапылга комбинадының, балык заводунуң, Каа-Хем хомур-даш разрезиниң, типографиянның, Тыва электри четкизиниң коллективтери. **Чыглыр чери** — Интернациональная кудумчузу, музей бажыңының чаны. Харылаар кижи — **Р. Х. Шагиахметов.**

6-ГЫ КОЛОННА: Тыва транспорт эргелелиниң, аэропорттуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында автомобиль оруктарын тудар болгаш ажыглаар бүдүрүлге эргелелиниң, Енисейниң пароход ажыл-агыйының, Кызылда ажыглал участогунуң коллективтери. **Чыглыр чери** — Каа-Хем кудумчузу, Культураның болгаш дыштанылганың парыгының чанынга, 4-кү колонна соонга. Харылаар кижи — **К. П. Тугаржик.**

7-ГИ КОЛОННА: «Тыва тудуг» трестиң болгаш субподрядтыг организацияларының, «Тыва кодо тудуг» трестиң, тудуг материалдарының үлетпүр эргелелиниң, «Красноярск хамааты телевидел» институдунуң каттышкан телевидел салбырының, «Красписэтиц» № 2 экспедициязының, тудуг болгаш архитектура эргелелиниң, Кызыл ЦЭС-ниң тудуг эргелелиниң, Каа-Хемниң сентелге-тудуг эргелелиниң, № 72 мех-колоннаның коллективтери. **Чыглыр чери** — «Тыва тудуг» трестиң бажыңының чаны. Чыскаалче Комсомольская кудумчузун таварын кирер. Харысалгалыг кижи — **Н. Г. Ефремов.**

8-КИ КОЛОННА: Кодээ ажыл-агый министерствозунуң, Совхозтарның республика будүрүлге каттыжышкынының, «Сельхозтехниканың» республика болгаш Кызыл каттыжышкынарының, шинчилел экспедициязының, «Скотпром» трестиң, зооветхандырылганың, ыяш ажыл-агый эргелелиниң, хлеб продуктулар эргелелиниң, «Сукпак» совхозтуң, Мелиорация болгаш суг ажыл-агый министерствозунуң, аэрология экспедициязының коллективтери. **Чыглыр чери** — «Найырал» кинотеатр чаны. Чыскаалче Комсомольская кудумчузун таварын эртер. 7-ги колоннаның соонга чыскаалыр. Харылаар кижи — **М. А. Хазбулатов.**

9-КУ КОЛОННА: СЭКП обкомунуң болгаш хооркомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Дээди Советиниң Президиумунуң, хоорсовет күүскомунуң, ВЛКСМ обкомунуң болгаш хооркомунуң, облпрофчөвүлелдиң болгаш профсоюзлеринің обкомнарының, бүгү солунар редакцияларының, «Билиг» ниитилелиниң, ДЛТЭШИ-ниң, ном үндүрер черниң, ТАССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Телевидение болгаш радиодамчыдылга комитединиң, Культура министерствозунуң, кинопрокаттың, Кинофикация эргелелиниң коллективтери. **Чыглыр чери** — СЭКП ХК-ның бажыңының чаны. Чыскаалче Комсомольская кудумчузун таварын кирер. 8-ки колоннаның соонга чыскаалыр. Харысалгалыг кижи — **М. Л. Казанцев.**

10-ГУ КОЛОННА: Садыг министерствозунуң, республиканың хереглекчилер эвилелиниң, күрүвениң садыг инспекциязының, нефть базазының, стандарттарга болгаш хемчээшкин техниказынга күрүве хайгааралының лабораториязының, харылаазының, аъш-чемниң, оттулар түүл үлетпүрүнүң эргелелериниң, Чоннуң амыдырал хандырылгазының министерствозунуң будүрүлгелериниң коллективтери. **Чыглыр чери** —Тываның хереглекчилер эвилелиниң бажыңының чаны. Чыскаалче Щетинкин-Кравченко кудумчузун таварын кирер. Комсомольская кудумчузунга. ИХМ-ниң бажыңының чанынга 2-ги колоннаа соонга чыскаалыр. Харылаар кижи — **М. А. Салчак.**

11-ГИ КОЛОННА: Тыванын «Хүндүлелдиң Демдээ» орденниг каттышкан геология экспедициязының, хандырылга болгаш саарылга эргелелиниң, материал-техниктиг хандырылга килдизинин, ДОСААФ-тың, суг-агаар обсерваториязының, даг-техниктиг инспекциянның, аңмырытывын ажыл-агый эргелелиниң, ТАССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында күш-культура болгаш спорт талазы-биле комитеттиң коллективтери. **Чыглыр чери** — Интернациональная кудумчузу, музей бажыңының чанынга. 5-ки колоннаның соонга чыскаалыр. Харылаар кижи — **А. Ф. Мандрыгин.**

12-ГИ КОЛОННА: Сан, Юстиция министерстволарының, банкыларның, ажаалга кассаларының, статистика эргелелериниң, судтуң, прокуратураның: Социал хандырылга министерствозунуң, Чурттал-коммунал ажыл-агый министерствозунуң коллективтери. **Чыглыр чери** — Кочетов кудумчузунда Топ ажаалга кассазының бажыңының чаны. Чыскаалче Интернациональная кудумчузун таварын кирер. 11-ги колоннаның соонга чыскаалын үнер. Харылаар кижи — **Д. П. Зайцев.**

13-КҮ КОЛОННА: Кадык камгалал министерствозунуң, Аптека эргелелиниң коллективтери. **Чыглыр чери** — Интернациональная кудумчузунда Кадык камгалал министерствозунуң бажыңының чанынга. Харылаар кижи — **Ч. Д. Таспанчик.**

Колоннаалар шуптузу чыскаалыр черлеринге эртенгиниң 10 шак 30 минутта келген турар. Каттышкан колонналарны чыскаары болгаш чыскаал үезинде оларның шимчээшкини дээш харысалгалыг кижи — хоорайның шериг комиссары **И. А. Нечаев.**

Чыскаал үезинде хөй-ниитиниң корум-чурумун тударының харысалгалыг кижизи хоорай күүскомунуң иштики херектер килдизинин начальниги **М. Н. Акимов.**

БАЙЫРЛАЛ КОМИССИЯЗЫ.

Ажыглалда кирген

«Өөк» совхозтуң Тарлаг суурунга октябрьның баштайгы чартыында 6 өрээлдиг чаа чунар-бажыңны ажыглалга киирген.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 55 чылының байырлалының бүдүүзүнде суурнуң чурттакчыларынга чаа чунар-бажыңны ажыглалга киирип бергени дээш совхозтуң дирекция черинге өөрүп четтиргенин тарлагжылар илереткен.

М. КУРТУГБАЙ.

Бии-Хем район.

Чазыйлаан адыг

Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң Ээрбек салбырында хой малды өстүрүп турар. Соолгу үеде кадарчылар эштер Мөнге, Сарыг-оол оларның коданнарынче чазыйлаан адыг дүне халдан, 20 ажыг хойну олурген.

Ажыл-агыйга когаралды чедирип турар хоралакчыны узуткаар сорулга-биле болук дуржулгалыг ацчыларны чыгаш, оларны чазыйлаан адыгның кээн турар аалдарынга быжыглааш, кеден хонар кылдыр даалганы бергеи. Ынчалза-даа баштайгы үелерде чедиишкин чок болуп турган.

Октябрьның бир дүнезинде малчын Кызыл-оолдуң коданынга хоочун ацчы Оюп Оолак адыгны кедеп чыткан. Кежээкиниң 8 шак ажып турда, аалдың ыттары ээрип, инектери хоя берген. Удаваанда кончуг улуг даг-пргек бо-ла келген. Кажарааи адыг хой кажаазында-ла барган. Команда ёзугаар чолаачы Тогуе-оол машиназының караан чырыдыптарга дуржулгалыг ацчы Оолак саадавайн-даа адыгже чиге шыгаагаш, боолашкан. Хоралакчы алгырыпкаш, хем ыдыынче маңнап чоруй баргаш, шимээн барган.

Дан адын кээрге иетеп чеде бээрге, аалдан ырак эвесте иштп тыныг чыткан. Оолак ону аңаа өлүр боолап каан.

Н. ЛАКПА,
М. БЮРБЮ.

Совет-моол найырал айы чоруп тур

НАЙЫРАЛДЫҢ ХЕРЕЧИЗИ

Акы-дудма моол өөнүктербиле найыралды улам быжыглаар дээш совет-моол найырал айын бистиң чуртка чылдыц-на демдеглеп эрттирери чаңчыл апарган. Ол ийи кожа-хелбоо чурттуң бузулбас найыралынга тураскааткан ажылдар бистиң республикада улам калбарып чоруп турар үеде, Кызылдың № 35 профессионал-техниктиг училищезинге үш хонук бурунгаар хүндүлүг аалчылар чедип келген. Ол дээрге, МАР-ның Завхан аймааның Улаастай хоорайынла тулгунуң профессионал-техниктиг училищезинің директорунуң оралакчызы Тумурбатор Чамзырын болгаш училищениң төөгү башкызы Тэгшийн Шоовдор олар-дыр.

Аалчылар-биле найыралдың ужуражылгазы дүүн училищениң улуг залынга болуп эрткен. Ужуражылганы байырлыг байдалга ажыткаш, ол өредилге черинің директору В. Т. Бливовтуң чугаалааны болза:

— Совет болгаш моол улустарның найыралы чыл келген тудум-на улам быжыгып турар. Оон бир тодаргай херечизи — бистиң училищениң коллективиниң каш чыл улаштыр МАР-ның Улаастай хоорайла профессионал-техниктиг училищениң коллективи-биле чагаа-биле найыралчы харылзааны тудуп келгени болур.

Эрткен чылын моол өөнүктеривистиң чалааны-биле Моолдуң Завхан аймаанга аалдап чордувус. Ынчап ол черинің профессионал-техниктиг училищезинің башкылары, сургуулдары-биле ужуражылгавыс кончуг солуп байдалга эткен.

Ам ол хүндүлүг өөнүктеривис биске аалдап кээп, училищениң өредилге-кижизидилгелиг ажылы-биле таныжып, башкылар болгаш сургуулдар-биле дуржулга солчуп чугаалашканнар. Ийи училищениң аразында найырал улам быжыгып чечеткелин турарын күүзөр-дир мен.

Ооң соонда хүндүлүг аалчыларның бирээзи, Улаастайда профтехниктиг училище директорунуң оралакчызы Тумурбатор Завхан аймактың арат чопунуң болгаш ында училище коллективиниң мурнундан байыр чедиргеш, чугаазын мынчаар уламчылады:

— Эргим өөнүктер! Моол-совет найырал айынга тураскааткан ажылдар бисте базала улам калбарган. Ол найырал дугайында ужуражылга кежээлерин, лекция, беседаны, кино көрүлделерин чорудуп, конференцияларны, фотомонтажтарны, стендилерни болгаш өске-даа түүлдерни кылып турар бис.

Бистиң силерниң училищениң башкылары, сургуулдары эң-не улуг хүндүткел-биле хүлээп ап, канчаар өөренип, ажылдап, чурттап турарын биске таныштырды. Бис төөгүнүң тураскаалдыг черлеринге, «Алдан-Маадыр» аттыг музейге, Тыванын телестудиязынга болгаш чамдык бүдүрүлге, өредилге, культура алдан черлеринге барып, найыралдыг тыва өөнүктеривистиң ажыл-амыдыралы-биле таныжып, оларның бүгү тала-биле бурунгаар базымын улуг чоргаарал-биле эскерип көргеш, аңаа кончуг-ла өөрүүр-дүр бис. Аравыска найырал уламна чечеткелин!

Найыралчы ужуражылганың төнчүзүнде моол аалчылар Тумурбатор болгаш Тэгшийн олар профессионал-техниктиг училищениң башкыларынга, сургуулдарынга моол улустуң алдарлыг оглу Сухэ-Баторнуң сиилин кылган дүрзү-хевирин болгаш чуруктарны, номнарны белекке бергеннер. Моол өөнүктерге бистиң училищениң коллективи улуг башкы В. И. Ленинниң бюзун болгаш өскедаа түүлдерни белек кылдыр тудусканнар.

А училищениң сургуулдары хүндүлүг аалчыларынга боттарының солун программалыг, кыска концертин бараалгатканнар.

Ийи училищениң найыралчы харылзаалары совет болгаш моол аныяктарның аразында бузулбас найыралының база бир коскү херечизи болуп турар. Моол аалчылар ук училищениң башкылары, сургуулдары-биле ужуражып, бо өредилге черинің ажылы-биле таныжып ап, боттарынга ажыктыг хөй түүлдерни оон билип алганнар.

ЧУРУКТА: училищениң директору В. Бливовтуң моол өөнүктерге белектерни тыныып турары.

К. САРЫГ-ООЛ.

Фотозу С. ФЕОКТИСТОВ биле А. СОДУНАМНЫЫ.

Спорт

ШЫРАКТАР ИЛЕРЕТТИНГЕН

Бо хүннерде найысылалда «Урожай» эки тура спорт ниитилелиниң хууда болгаш команда талазы-биле бирги чери дээш шыдыраа маргылдаазы чоруп турар.

Ам дээрезинде дөрт салыг болган. Маргылдаада Өөрүнүн толээзи Ооржак Кызыл-оол 3,5 саныг, мурнап турар. Ооржак Борбак-оол (Кызыл), Ооржак Сендаш (Таңды), Мөнгүш Шүгдүр-оол (Өвүр) ийи-ийи саныарлыг.

* * *

Кызыл хоорайның бирги чери дээш маргылдааның он бирги салыы вторникте доозулган. Кымга-даа уттурбайн мурнап турар ийги разрядчы Виктор Смирнов бо удаада В. Стороженкону чиик уткан. Б. Ооржак аныяк шыдыраачы В. Бахаев-биле ойнаан, оюн эгезин багай ойназа-даа, төнчүзүнде бүгү инициативаны холга алгаш, удурланыкчызының ноянын матка олурткан. Өске салыгларда П. Беркович В. Ивановту, В. Кудинов В. Ляпнин, В. Луканов С. Маадыны уткан.

Виктор Смирнов он бирден 9,5 саныны алгаш, мурнавышаан, бирги разрядтың нормазын база күүсеткен. Хоорай чемпиону Виктор Луканов тос саныг, Юрий Быков тос салыгдан сес саныг. Оларны ызырты сүрүп эрар эштерге Ондар Биче-оолду, Петр Берковични хамаарыштырып болур.

О. МАЙДЫР.

М. И. Чигорин аттыг маргылдаа

Шылгарангай орус шыдыраачы М. И. Чигоринге тураскааткан шыдыраа талазыбиле чаңчыл болган сеска маргылдаа Кисловодск хоорайда ажыттынган. Чеди чурттан 16 гроссмейстер база мастерлер ында киржип турар. Совет шыдыраачылардан оларның аразында гроссмейстерлер Е. Геллер, А. Суэтин, Р. Холмов, Л. Штейн болгаш оскелер-даа бар.

Бирги салыгда Е. Геллер — Р. Холмов, Ю. Козма (Чехословакия) — В. Унцикер (ГФР), К. Лангевен (Нидерланд) — А. Хеннингс (ГДР), Ю. Аниканов — А. Суэтин оларның салыглары, гроссмейстержи хайым дээр түүл ышкаш, оларның кайызы-даа 13 чедир көп кылбаан турда хайым болуп доозулган. Р. Нежметдинов даян О. Якобсонну, Л. Штейн — Б. Гургенидзени утканнар. В. Цешковский биле В. Зильберштейнниң салыы хайымнашкылаан.

(СЭТА).

Телевидение

ОКТЯБРЬ 27-ДЕ

МОСКВАДАН

16.20— Хой сериялыг уранчечен телефильмниң баштайгы үлүгүрүлгези. «Чөвүлекчи Вацатко хемчег ап тур...» 5-ки, 6-гы сериялары. 18.00— «Ye». Информастыг программа. 18.30— Өөнүт телекөргүзүг. Балет артистериниң концерти. 19.05—**«Алтайга ужуражылгалар».** Ийиги дамчыдылга. Чогаалчы **Г. Радов** дамчыдылганы **чорудар.**

КЫЗЫЛДАН

19.35—Телемедээлер. 19.55— Уругларга мультфильм. 20.05 —**«Улусчу контроль».** Дамчыдылга. 20.35— Киножурнал. 20.45— Телемедээлер. 20.55— Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

21.05—**«Поэзия». В. Винокуровтуң шүлүктери.** 21.20— **Күрүвениң «Березка» деп хореография ансамбли. Уран түүл удуртукчузу —ССРӨ-ниң улустуң артизи Н. Надеждина. Эвилелдер бажыңының Колоннаалыг залындан дамчыдылга.** (Бижидилге). 22.30— «Ye». Информастыг программа. 23.00—00.30— Өөнүт телекөргүзүг. **«Кызыл аяңнар».** Уран-чечен фильм.

АГААР

Кызылдың агаар станциязының дыңнатканын ёзугаар алырга, бөгүн республикага болгаш Кызылга булуттаар, чагбас. Барыын угланыышкынны хат кошкак.

Агаарның температураза даглыг черлерге 2-7 градус чылыыр, өскелеринге 1-6, Кызылга 1—3 градус соок болур.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

Кино

ОКТЯБРЬ 27-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: **«Амыдырал бисти шылгап турар»** 10, 11.45, 13.30, 15.15, 17, 18.45, 21 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Енеа болган Петрушка дугайында тоол»** 10, **«Мээң чеди ооларым»** 14.45, **«Республика прокурорунга полиция комиссарынын минишкини»** 16.40, 18.35, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Олум чок оолдар»** 15, **«Чанагаш Маха»** 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: **«Айболит»** 10, **«Оолдар»** 12, **«Кыз Жижек»** (1-ги, 2-ги кезектери). 14.30, 17.30, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда килдизинин 23-54, харылсалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал килдизинин 37-13, культура килдизинин 23-54, кодээ ажыл-агый килдизинин 21-47, улетпүр килдизинин 22-64, чагаа килдизинин 41-27, информация база совет тургузуг килдизинин 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Тыванын ном үндүрер черинин республика типографиязы (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу 1). ТС—00093.